

Van de nood een deugd maken. Oproer, rel, factie- of partijstrijd?

Een onderzoek naar het roerige jaar 1519 in Kampen.¹

door Peter Bakker

Des manendages na dertiendendach 't welck is de
verloren manendach in anderen landen genoemet. Ende de gemeene
borgeren ende gilden quemen met grooten getall voir 't raedthuys.*²

Dit zijn de doorgestreepte woorden op de eerste bladzijde van het jaar 1519 uit de kroniek van Johan van Breda. Intussen is er een kloof ontstaan van vijfhonderd jaar, waardoor de toenmalige wereld cultureel, mentaal en materieel niet meer vergelijkbaar is met de onze. Toch zal het voor een ieder die tegenwoordig Kampen binnenkomt over de IJsselbrug bij het station niet erg moeilijk zijn om zich een beeld te vormen van het Kampen van vijfhonderd jaar geleden; hoe de schepen uit verschillende windstreken aanmeerden, hoe de reizigers de St. Nicolaas- of Bovenkerk van verre konden zien. Als men de brug is gepasseerd en men aan de rechterkant het oude raadshuis ziet, ontwaart men met enige verbeelding hoe raadsleden en schepenen en andere stadsdienaars naar hun werk gingen. Dezelfde schepenen en raden zullen een belangrijk onderdeel gaan uitmaken van deze studie.

Kampen was in de 14de en 15de eeuw een welvarende stad aan de Zuiderzee, die haar belangen voornamelijk had in het Scandinavisch gebied: de Ommelandvaart. Begin 16de eeuw kenterde het tij van welvaart en veranderde waarschijnlijk ook de levensstijl voor de inwoners. Het was een roerige periode voor de IJsselsteden. De eerste decennia werden geteisterd door de Gelderse oorlogen (1502-1543). De burgers van de stad Kampen voelden de achteruitgang van hun eenmaal zo florerende economie duidelijker dan

---

* De maandag na dertiendag (6 januari), in sommige landen de verloren maandag genoemd, zijn de burgers en gilden in grote getale voor het raadshuis gekomen.

ooit te voren – hoewel deze achteruitgang in de 15de eeuw al was ingezet.³ De gebeurtenis die in dit onderzoek centraal staat moet, naast de lokale omstandigheden, tegen deze politieke en economische achtergrond gezien worden.

Op maandag 10 januari 1519 lijkt er sprake te zijn geweest van een oproer of omwenteling⁴ in Kampen. In ieder geval was deze gebeurtenis ernstig genoeg om de Raad een aantal eisen op te leggen en was ze aanleiding voor vermelding in de stadskroniek van Johan van Breda. De aanstichters waren de burgers en gilden. Zij wilden veranderingen. Daarom hielden ze de Raad artikelen voor, waarin waarschijnlijk die veranderingen of wetten stonden. Deze veranderingen hadden - zoals het op eerste gezicht lijkt - voornamelijk betrekking op het stadsbestuur.

Tot nu toe weten wij nog weinig van de gebeurtenissen in 1519 en hun gevolgen. In ieder geval hebben historici vóór ons deze casus uit Kampen nog nauwelijks nader toegelicht.⁵ Schilder schetst in zijn *Van Raad tot Municipaliteit* zeer verdienstelijk een beeld van de ontwikkelingen binnen het stadsbestuur in de 15de en 16de eeuw.⁶ In de mediëvistiek is er de laatste tijd veel aandacht voor geweld en deze studies geven nieuwe inzichten op dit terrein. Mede daardoor valt er meer te zeggen over de actoren en gevolgen van de gebeurtenis(sen) rondom 1519 in Kampen.

Dankzij onder andere de kroniek, een ‘klachtbrief uit 1519’, stedelijke rekeningen, benoemingslijsten en brieven, die bewaard zijn gebleven in het Gemeentearchief van Kampen, kunnen wij meer dan tevoren te weten komen over wat er op de bewuste 10 januari in 1519 te Kampen is gebeurd; waarom het is gebeurd en wat de gevolgen waren. In de bijlage is een kritisch-normaliserende transcriptie met hertaling van de ‘klachtbrief’ opgenomen.⁷

Geweld in de Middeleeuwen

De laatste tijd lijkt het erop dat geweld in de Middeleeuwen, sinds de jaren dertig van de vorige eeuw, weer een herboren thema is binnen de discipline mediëvistiek; niet dat het ooit geheel weg is geweest in de geschiedschrijving. Een recent themanummer van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* lijkt een voorbeeld van deze hernieuwde belangstelling.⁸ In dit tijdschrift zien we naast het thema vetes en bloedwraak in de Middeleeuwen ook het onderwerp factie- en partijstrijd. Dit laatste onderwerp is uiterst nuttig voor deze studie. De redactie van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* komt bij partijstrijd en het verschil tussen vete en partijstrijd tot een volgende analyse: een vete is

volgens de redactie een privaatrechtelijk conflict, met als inzet handhaving of herstel van privaatrecht. Bij partijstrijd gaat het om het in het bezit krijgen van een lokale bestuursmacht. Enige nuancering wordt door de redactie wel aangebracht: vetes werden vaak door overheden in het werk gesteld en dan met name door stadsbesturen, onder de dekmantel van een factiestrijd of partijtegenstellingen, waarin persoonlijke belangenconflicten werden uitgevochten.⁹ Waren er in Kampen ook private belangenconflicten? Een aantal families of personen dat probeerde de macht over te nemen van een gevestigde orde?

In één van de bijdragen concludeert een aantal Vlaamse auteurs dat in de laatmiddeleeuwse Vlaamse steden het volgende spanningsveld voor conflicten zorgde: de botsende belangen van lokale partijen die hun economische macht wilden vergroten om hun eigen commerciële belangen te behartigen, of van lokale partijen die de publieke middelen voor hun eigen belangen gebruikten door middel van corruptie, fraude en nepotisme.¹⁰ We kunnen ons afvragen of eenzelfde spanningsveld ook voor de IJsselsteden gold, in het bijzonder voor de stad Kampen. De handelssteden aan de IJssel hadden immers dezelfde economische belangen als onze zuiderburen. Tevens waren er onderlinge contacten tussen de handelaren van de IJsselsteden en de handelaren van Vlaanderen, waardoor gedachten werden uitgewisseld.¹¹ Verder komt in het eerder genoemde artikel naar voren dat facties of families vaak handig inspeelden op de politieke situatie en op de behoeften van de middenklasse en de stedelijke handwerkers. Ze probeerden deze groepen in te zetten voor hun eigen belangen: vaak was er een wisselwerking tussen beide groepen, waarin ze de eigen economische en politieke wensen probeerden te verwezenlijken.¹²

In het artikel van Smithuis over politiek en geweld in Utrecht in de late Middeleeuwen zien we een vergelijkbare situatie terugkeren.¹³ Smithuis concludeert dat de hoofdrolspelers vaak families uit de stedelijke elite waren, die probeerden steun, al dan niet gewapend, van mensen uit lagere klassen te verwerven door een afhankelijkheidsrelatie te kweken, of die trachtten op sociaal-economische onrust in te spelen om hun eigen politieke doelen te bewerkstelligen. Op deze wijze probeerde dus een elite een lagere klasse uit te spelen tegen een bestaand politiek orgaan.¹⁴

Een ander fenomeen dat bij laatmiddeleeuwse machtwisselingen vaak voorkwam, is het verschijnsel dat de nieuwe machthebbers na de 'coupe' hun daden probeerden te rechtvaardigen en legitimeren. Het legitimeren en rechtvaardigen door de oproerkraaiers van hun daden blijkt niet alleen

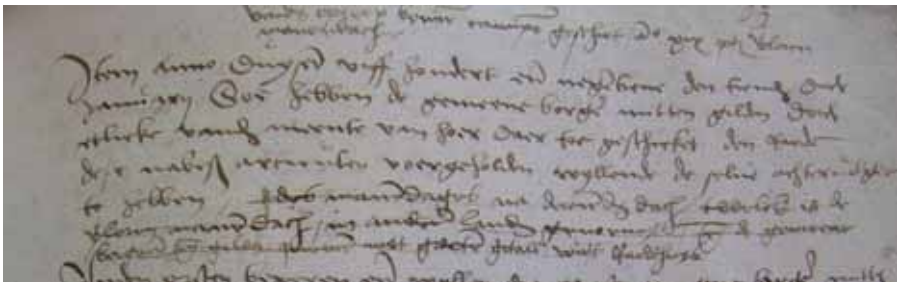
in Utrecht het geval zijn te geweest, maar ook in andere Europese steden.¹⁵ In deze studie zullen we zien of bovenstaande theorieën toepasbaar zijn op de gebeurtenis in 1519 in Kampen. Ten eerste moeten we vaststellen wat er op die tiende januari precies heeft plaatsgevonden.

Maandag 10 januari 1519

Zoals eerder beschreven tasten we nog grotendeels in het duister omtrent de gebeurtenis(sen) van 10 januari 1519. Waarschijnlijk heeft er een oproer plaatsgevonden. De kroniek van Johan van Breda is de belangrijkste bron om de gebeurtenis te kunnen bepalen. Johan van Breda was van circa 1511 tot zijn dood op 20 juli 1540 stadssecretaris van de stad Kampen.¹⁶ Johan wist door zijn positie wat er gaande was in de stad; alle besluiten kreeg hij mee. Hij wist daarom ook hoe de betrekkingen met het buitenland en andere steden waren.

Als we het jaar 1519 in de kroniek erbij pakken, vallen we direct met de neus in de boter. Als eerste moeten we kijken hoe we de gebeurtenis kunnen of mogen noemen. De definities die in bijvoorbeeld de *Van Dale* worden gehanteerd bieden weinig houvast om het voorval op de tiende van januari in 1519 te kunnen benoemen.¹⁷ In dit onderzoek is voor de definitie uit het werk van Rudolf Dekker gekozen.¹⁸

Johan van Breda schrijft het volgende over 10 januari 1519: ‘Vanden oploep bynnen Campen geschiet anno XIX opten verloren manendach.’¹⁹ Hierbij gaat het om het woordje *oploep*, dat in het Middelnederlands onder meer een stijging van iets, een aanval, of onenigheid kan betekenen.²⁰ Uit de context kunnen we opmaken dat het te maken moet hebben met het laatste.²¹ Hieruit kunnen we wederom een opdeling maken: het aantasten of aanvallen, ook met woorden, van een of meerdere personen of van een plaats, of een oproerige beweging.²²

Eerste bladzijde in 1519 uit de kroniek van Johan van Breda.

Over de dag zelf schrijft Johan van Breda:

Soe hebben de gemeene borger mitten gilden dorch etlicke vanden meente van hoer daer toe geschicket den raede dese nabeschreven articulen voergehouden wyllende deselve achtervolget te hebben. (...). ~~Ende de gemeene borgeren ende gilden quemen met grooten getall voir 't raedthuys.~~^{*23}

Wat er in Kampen heeft plaatsgevonden kunnen we nu als volgt beschrijven:

- het betreft een lokale groep: de gezamenlijke burgers en gilden;
- ze waren in groten getale voor het raadshuis. Het is plausibel om aan te nemen dat het er meer dan twintig waren, ook al wordt het exacte aantal niet weergegeven;
- er werd verbaal of fysiek geweld gebruikt, wat blijkt uit het woord *oploep*; de openbare orde was verstoord.

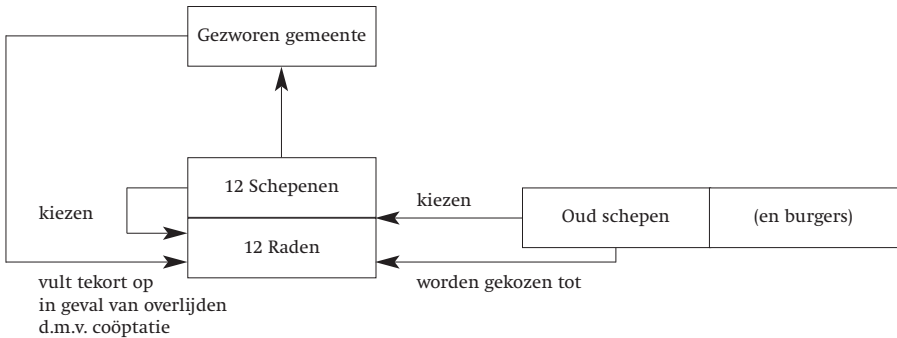
Volgens de criteria van Dekker voldoet de gebeurtenis in Kampen op 10 januari 1519, op één onderdeel na, aan het begrip oproer. Daarbij moet er een tijdsafbakening zijn van minimaal een halve dag tot maximaal twee weken. Johan van Breda geeft niet aan hoe lang het eventuele oproer heeft geduurd, in ieder geval niet langer dan één dag, aangezien op 11 januari 1519 niet over een rumoerige toestand wordt gesproken.²⁴ Het is aannemelijk om het gebeuren op de tiende van januari in 1519 te Kampen als oproer aan te duiden, omdat de nasleep van het oproer wel langer aanhield dan een dag. De Raad was blijkbaar zo geschrokken en onder druk gezet dat het de eisen van de onruststokers inwilligde.

De samenstelling van het stadsbestuur tot 10 januari 1519

Om te kunnen bepalen welke veranderingen er hebben plaatsgevonden op bestuurlijk niveau en of er een eventuele machtsverschuiving is geweest, is het van belang om eerst de verschillende fases van de totstandkoming van het stadsbestuur en zijn bestuurders in kaart te brengen. Zo kunnen we mogelijke verandering constateren binnen de verschillende bestuursorganen en hun samenstelling van vóór en ná 1519.

* Op deze manier hebben de burgerij en gilden afzonderlijk afkomstig uit de meenten ervoor gezorgd dat de verderop genoemde artikelen door de raad werden ingewilligd en nageleefd. [De burgers en gilden zijn in groten getale voor het raadshuis gekomen.] De doorhaling is overgenomen uit de originele tekst.

In het onderstaande schema is de totstandkoming van de verschillende bestuursorganen van het stadsbestuur van vóór 1519 weergegeven.

Het stadsbestuur vóór 1519.

Het tot stand komen van het stadsbestuur en de gang van zaken in Kampen over een jaar genomen is beschreven in een *ordinarius*: het boek met regels voor de stad Kampen.²⁵ Daarin is vastgelegd hoe het stadsbestuur formeel werd gekozen. Wij moeten echter een duidelijk onderscheid maken tussen de formele procedures en de dagelijkse praktijk.

De eerste werkdag na kerstdag gingen de schepenen naar het raadshuis om nieuwe schepenen te kiezen, vervolgens zou de klok niet meer luiden totdat de nieuwe schepenen gekozen waren (de zaterdag ná 6 januari).²⁶ De zondag vóór 6 januari werd er door de dienstboden een buurspraak²⁷ georganiseerd die werd gehouden in het rechtshuis. Op diezelfde dag klopte de burgemeester samen met een stadsdienaar (de secretaris) aan bij het gerechtshuis en sprak het volk toe: ‘Gij heren hoirt, man sal u hier eenen brief lesen. Ellic hoirt wel toe.’* Vervolgens las de secretaris de brief voor. Hierin werd gevraagd wie de oude schepenen (en burgers) tot (nieuwe) schepenen zouden kiezen. Dit was slechts een formaliteit, zoals blijkt uit de zin: ‘Soe lopt dat volc thuus eten.’** Blijkbaar was de mening van de burgers niet gewenst en niet van invloed.²⁸ De zaterdag ná 6 januari werden de nieuwe schepenen beëdigd.²⁹ In de praktijk hield dit in dat de oude raden tot schepenen werden gekozen. De volgende dag, de zondag ná 6 januari, koos de Raad³⁰ (schepenen en raden) in de namiddag nieuwe burgemeesters.

* U heren, luister: Men zal u een brief voor lezen. Een ieder zal goed luisteren.

** Nu gaat het volk (de burgers) naar huis om te eten.

Zij vormden gezamenlijk het dagelijks bestuur. De oude burgemeesters leverden het zilverwerk, de schenkvaten, het zegel en dergelijke in.³¹ De dinsdag ná 6 januari kozen de schepenen de raden - in de praktijk hield dit in dat de oud-schepenen tot raden werden gekozen. Vervolgens at men gezamenlijk een maaltijd op het raadshuis, waarbij niemand anders werd toegelaten.

De raden hadden formeel het toezicht op de uitvoering van wetten en keuren door schepenen. Verder waren de raden aanwezig bij de beraadslaging over stadszaken. In de praktijk betekende dit dat de schepenen en raden samen het dagelijks bestuur vormden. De tweede zondag ná 6 januari werd nog een brief van de verkiezingen voorgelezen en vervolgens het stadboek, waarop de burgermeester de volgende woorden zei: 'Ellic man sie wol toe dat hie niet en breke. Soe en darf hie niet beteren. Die scepenen willen richten.'³² De schepenen te Kampen oefenden de hoge en lage jurisdictie uit.³³

De zaterdag na de voornoemde zondag kozen de schepenen de meenten en hoofdlieden. De meente vertegenwoordigde de burgers en gilden en had een adviserende rol.³⁴ De volgende dag las de dienstbode op wat de voorkeur was van de schepenen: 'Men (schepenen [en raden]) sal u noemen die dit jair onse hoiftlude sullen wesen.'³⁵ We kunnen zien dat de schepenen (en raden) de complete hiërarchie in het stadsbestuur bepaalden; zij hadden namelijk invloed op alle benoemingen in het stadsbestuur.

Het is nu verleidelijk om op het oproer een abnormalistisch-verklaringsmodel toe te passen, waarin het abnormale in dit geval de slechte regionale, economische en politieke situatie zou moeten zijn. Het stadsbestuur werd immers al geruime tijd op dezelfde wijze gekozen en kan daarom niet als abnormaal worden gezien. Wanneer we ervan uitgaan dat in Deventer soortgelijke omstandigheden meespeelden, vond in de kapittelstad van het Sticht twee jaar later ook een oproer plaats, die geheel anders verliep dan het oproer te Kampen. In Deventer plunderden de oproerkraaiers onder meer de accijns- en schrijfkamer.³⁶ Het oproer in Kampen geeft toch een meer georganiseerde indruk. Al met al is het om voornoemde reden aan te nemen dat er meer factoren aangewezen kunnen worden die ten grondslag lagen aan het oproer te Kampen dan alleen de slechte regionale, economische en politieke situatie, hoewel deze zeker een belangrijke rol zal hebben

---

* Een ieder let erop dat hij geen misdrijf pleegt. Zo zal hij zelf ook niet voor eigen rechter spelen. De schepenen spreken recht.

** Schepenen (en raden) zal u bekend maken wie dit jaar de hoofdlieden zullen zijn.

Het inschrijvingregister van schepenen, raden en meente bij de keur op St. Petrus ad Cathedram 1475-1599 (collectie Gemeentearchief Kampen).³⁷

gespeeld binnen de gebeurtenis van het oproer. Het is daarom van belang om de doelen van de verschillende partijen die betrokken waren bij het oproer in Kampen, en de mogelijke veranderingen als gevolg van het oproer, in oogen-schouw te nemen.

De bestuurders tot 1519

Door zijn handelscontacten had Kampen een grote diversiteit aan inwoners. Het Kamper burgerboek (1309-1369) laat ons zien dat er in Kampen mensen woonden die oorspronkelijk uit Westfalen, het Rijnland, Holland of de stad Münster kwamen.³⁸

Om te weten te komen wie de belangrijkste families waren in het stadsbestuur van Kampen in het tweede decennium van de 16de eeuw, is het van belang te inventariseren welke familienamen of patroniemen tussen 1509 en 1519 meerdere malen worden genoemd. Door deze familienamen of patroniemen in kaart te brengen kunnen we tevens zien of er in het decennium na het oproer nieuwe bestuursleden zijn gekomen. De namen van de raadsleden en schepenen, die voorkomen in inventarisnummer 282 van het Oud Archief van het Gemeentearchief Kampen in de betreffende jaren, zijn verwerkt in de volgende tabel:

	1509	1510	1511	1512	1513	1514	1515	1516	1517	1518	1519
Aerntss.	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Budell	R	S	R	S	R						
Hattem, van	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Hoff	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Klinckenberg		S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Morre	R	S	R	S	R	S	R				
(H)oltzende, Dirck van	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
(H)oltzende, Jacob van		S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Roederloo, van	R†										
Schepeler										S	R
Urk, Cleys van	R	S	R	S	R	S	R	S†			
Vene, Evert vander	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Vene, Johan jr vander								S	R	S	R
Wolfsz.	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Yngen, van	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R
Wilssum, Tymen van	S	R	S	R	S	S	R	S	R	S	R
Borchertss.			S	R	S	R	S	R	S	R	S
Clynghe	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Endoven, van	S	R	S†								
Hasselt, van Gheertss.					S†						
Hoppenbrouwer							S	R	S	R	S
Ijsselmuiden, van							S	R	S	R	S
Johanss.	S†										
Kruse	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Leeuwen, van	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Loze			S	R	S	R	S	R	S	R	S
Lubbertss.	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Maess.	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Paell									S	R	S
Pannert	S	R	S	R	S	R	S	R			
Vene, Johan sr vander	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Voirn, Johan	S										
Uterwijck, van	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S

Raadsleden en schepenen te Kampen tussen 1509-1519. De S geeft de schepenen aan die met dezelfde naam voorkomen. De R geeft dat aan voor raadsleden. Met † wordt aangegeven dat iemand in dat jaar is overleden.³⁹

Om te bepalen wie er in 1519 tot het Kamper patriciaat gerekend moeten worden, is het plausibel om familienamen, patroniemen of ‘achternamen’, die meer dan vijf keer tussen 1509 en 1519 worden genoemd in het stadsbestuur onder patriciaat te verstaan. Deze personen maakten klaarblijkelijk deel uit van de belangrijkste geslachten en vormden dus het patriciaat van de stad Kampen.

We kunnen dan de volgende personen onder het patriciaat rekenen: Wolfszoon, Van der Vene, Van Yngen, Hoff, Van Holtzende, Aerntssoon, Van Hattem, Klinckenberg, Van Wilssum, Clynghe, Van Leeuwen, Maessoon, Van Uterwijck, Lubbertssoon, Kruse, Loze, Borchertssoon. We zien diverse nieuwkomers. Ze waren meestal in de Raad gekomen doordat er een oudlid was overleden. Als we naar de tabel kijken zien we dat het bestuur een nogal statisch en gesloten geheel was vóór 1519. We treffen vaak dezelfde personen weer aan als raadslid of als schepen. De uitdrukking ‘stuivertjewisselen’ is hier van toepassing. De personen die het ene jaar raadslid waren, werden het jaar daarop als schepen gekozen en de schepenen als raden. We zullen een aantal van deze families nader bekijken. We weten dat de familie van der Vene altijd goed vertegenwoordigd was in het stadsbestuur. Zo zaten de grootvader en vader van de Johan, die in 1516 in de Raad zat, en de Johan die in 1516 schepen was ook al in het stadsbestuur.⁴⁰ Beide Johans waren neven van elkaar. Een broer van één van hen, Timan, zat ook in 1518 in de meente.

Van Gheert van Yngen weten we uit de klachtbrief van 1519 aan de bisschop van Utrecht dat hij zijn broer, Pilgrum, in de meente koos. De brief is vlak vóór of ná het oproer geschreven, waarschijnlijk als excuusbrief.⁴¹ We weten dat Gheert in 1507 en 1508 wijnheer was. In 1518 en 1519 was Gheert *assaymeester* (een keurmeester, belast met het toezicht op goud en zilver en het fabrikaat).⁴² Tevens weten we uit de klachtbrief dat er nog twee neven in het stadsbestuur zaten: Jacop en Dirck van Holtzende.⁴³ Deze Dirk vergreep zich, volgens dezelfde klachtbrief, te vaak aan een alcoholische versnapering: ‘drinckt sich al soe droncken alle dage datmen hem toe huus moet leiden ende dragen’.⁴⁴ Ghijsbert van Leeuwen had ook een verwant in het stadsbestuur zitten, namelijk zijn oom: Gheert Aerntssoon.⁴⁵ Van Gheert Borchertssoon weten we dat hij in 1518 en 1519 assaymeester was.⁴⁶ Het moge duidelijk zijn dat het stadsbestuur bestond uit verwanten en dat men elkaar de gunstige posities binnen het stadsbestuur toebedeelde. Uit de eerder genoemde klachtbrief weten we dat er bezwaar is aangetekend tegen dit nepotisme - niet dat nepotisme vreemd was in de late Middel-

eeuwen, maar blijkbaar waren er nu omstandigheden die ervoor zorgden dat dit aanleiding gaf tot een oproer.

Voordat we de klachtbrief inhoudelijk verder behandelen is het van groot belang om de achterliggende gedachte ervan te achterhalen en de brief nauwkeurig te dateren. De brief wordt tegenwoordig gedateerd voor het jaar 1519,⁴⁷ maar dat kan nauwkeuriger. De namen die genoemd worden in de brief wijzen op de jaren 1517 en 1519. Na 10 januari 1519 werden er veranderingen in het stadsbestuur doorgevoerd, die in de brief worden voorgesteld. Het schrijven van de brief ná 10 januari 1519 had dus geen zin gehad. De brief is daarom waarschijnlijk vóór of op 10 januari 1519 geschreven. Het vermoeden is wel dat deze brief in 1519 is opgesteld, aangezien er in dat jaar zoveel onvrede was waar later toch gehoor aan zou worden gegeven. Omdat er namen worden genoemd van personen die in 1519 raadsleden waren, zal de brief zijn geschreven na de benoeming van de schepenen op 8 januari 1519. De brief zal dus waarschijnlijk geschreven zijn tussen 8 en 10 januari 1519. Het is goed mogelijk dat de burgers en gilden aanvankelijk overwogen hadden een brief te schrijven om zichzelf in te dekken en het oproer te legitimeren. De brief is waarschijnlijk geschreven op de dag van het oproer zelf. Dit wordt min of meer bevestigd in de brief zelf, door de volgende passage:

‘Aldus dan de borgers ende de ghemenen ghilden de ghesvorenne meijnte ofghesettet hebben alle de inden blode den raet toehoerden unde hebben daer ander borgers weder inghesettet, de malcanderen neit to horen omme beter ordinantie toe hebben.’*

Tevens wordt vermeld dat de burgers vragen om ‘rekenschap’, omdat ze vrezen dat de stadsfinanciën niet op orde zijn. De inzage van de financiën was volgens de kroniek van Johan van Breda op zaterdag 29 januari 1519.⁴⁸ Het is echter erg onwaarschijnlijk dat men deze inzage op de financiën bedoelde, aangezien men bij dezelfde klacht vermeldt dat men de Raad ‘afzet’.⁴⁹ De Raad is echter nooit ‘afgezet’, maar waarschijnlijk is dit wel overwogen.

---

* Om deze redenen hebben de burgers en de gilden de gezworen (ge)meente afgezet; alle leden die verwant waren aan de raadsleden werden uit de (ge)meente gezet en er zijn nieuwe burgers in gekozen. Deze burgers waren niet aan elkaar verwant, zodat er een gezonde samenstelling ontstond.

Dit maakt het nog aannemelijker dat de brief vlak vóór het oproer zelf is geschreven.

De complete brief is als bijlage opgenomen in dit artikel. De eerste klacht van de klachtbrief uit 1519 laat zien waar de gilden en bepaalde burgers op doelden:

Alre ghenedichste here, de ghilden ende de ghemenen borgeren
beclagen sich voer uver vorstellicker ghenaden, hoe wij toe Campen
dus lange enen erf reaet ghehat hebben
ende de borgers ende inwoners weten neit hoe si daer an comen bint;
aldus dan onse raets
heren hoer kijnder toe scholen senden, als dan de olders der
kijnderen versterven sint, soe
dan de kijnderen weder in de olders stede ghecoren worden, soe jonck
van jaren,
God gheve sij sijnt ffroet ofte onffroet, durcks soedanigen de stat in
groter achterdeel gecomen sijnt, want haer kijnderen ghijn ghelt
inden handen gehat hebben
unde sij de stat guderen boeren ende hantiren hierbij soedanigen
ghebreck de stat ten achteren ghecomen is, etc.*⁵⁰

Men verwijst zelfs in de brief nog naar bisschop David van Bourgondië (1456-1496). In die periode ging het de stad nog voor de wind. De klacht is duidelijk gericht op het statisch karakter van de Raad, of zoals de beklagers het noemen: de erfraad. Sinds de erfraad in beeld is gekomen, gaat het volgens de beklagers alleen maar bergafwaarts met de financiële en economische situatie van de stad.⁵²

De overige klachten in de brief gaan over: achterstallig onderhoud, het opbrengen van accijnzen, het niet opbrengen van renten, de belemmering van de handel, waar het stadsbestuur geen oplossing voor gevonden had en

---

* Geëerde bisschop van Utrecht, de gilden en gezamenlijke burgerij beklagen zich hier tegenover u. Wij hebben hier te Kampen lange tijd een 'erfraad' gehad. Wij weten echter niet meer hoe dat zo gekomen is. Het is nu zo dat de raadsleden hun 'kinderen' [hier worden waarschijnlijk jong volwassenen mee bedoeld] naar school sturen, maar als de ouder [i.c. vader] komt te overlijden, dan wordt het kind in zijn plaats gekozen in het stadsbestuur. De 'kinderen' zijn dan nog zo jong dat alleen God kan geven of ze wijs of onwijs zijn. Hierdoor is de stad in malaise geraakt. Immers de 'kinderen' hebben nooit geleerd om zelf met geld om te gaan en nu hebben ze de stadsgoederen in hun beheer gehad. Die hebben zij zo slecht beheerd dat de stad er economisch op achteruit is gegaan.

Bisschop David van Bourgondië in het *Digestum Vetus* (collectie Gemeentearchief Kampen).⁵¹

bedrog, waar de burgers of de kerken het slachtoffer van waren geworden. Het laatste was bijvoorbeeld het geval toen de kade aan de IJssel gerepareerd zou worden. Er moesten nieuwe palen in de bodem worden geheid. De Raad zou accijns heffen voor het maken van de kade en had al een hei laten maken. Het stadsbestuur ging akkoord met het plan. Toen het geld eenmaal binnen was, was de hei verdwenen. Het gerucht ging dat de Raad nu ook accijns wilde gaan heffen op rogge om 'zogenaamd' de reparatie te voltooien. Alleen lieten de burgers zich niet nogmaals beetnemen door de Raad en speelden ze ditmaal het spel van de Raad niet mee.⁵³ In het voorgaande is al ter sprake gekomen dat de brief waarschijnlijk gebruikt werd als excuusbrief. Wanneer we een dergelijke brief lezen moeten we ons goed bedenken wat de schrijvers ervan precies wilden bereiken. Het lijkt onwaarschijnlijk

dat de gezamenlijke burgers en gilden de landsheer om raad wilden vragen, door hem te verzoeken zelf poolshoogte te nemen van de situatie en vervolgens iets te doen tegen de wandaden van het stadsbestuur.⁵⁴ De IJsselsteden wilden het liefst zo weinig mogelijk bemoeienis in hun stadszaken door het centrale gezag, in dit geval de bisschop van Utrecht. Het langskomen van de bisschop om zelf poolshoogte te nemen zou alleen maar leiden tot 'onnodige' bemoeienis binnen het stadsbestuur.⁵⁵ Waarom zou je de landsheer op de hoogte willen stellen van de penibele situatie van de stad? Het lijkt erop dat er andere redenen ten grondslag liggen aan het schrijven van een dergelijke brief. Oproeren werden alles behalve positief ontvangen in de Middeleeuwen.⁵⁶ Het was verzet tegen het wereldlijke gezag. Wanneer men een dergelijke onderneming van plan was moest men goed

van de consequenties doordrongen zijn en zichzelf dus juridisch indekken. In het eerder aangehaalde artikel van Smithuis zagen we dat men vaak na een oproer een brief schreef ter verantwoording ervan en dat een dergelijke brief als excuusbrief werd gebruikt. Het lijkt erop dat er in de brief ook verschillende juridische en retorische argumenten naar voren worden gehaald. In de eerste plaats moet erop gewezen worden dat men nadrukkelijk schrijft dat allen in het belang van de stad en het Sticht handelden:

‘aldus wes hier dan ghesciet is, dat is inder stat beste ghesciet unde voer de ghemene borgers unde tot juver eren, want woeromme wert sake dat juver ghenaden toe doenne mochte hebben, also dat dan de stat Campen juver ghenaden dan helpen ende bijstant doen mochte.’⁵⁷

Verder somt men in vele punten het bedrog van de raadsleden op, wel of niet aangedikt. Tevens worden vele gedupeerden in de stad genoemd, geestelijke en wereldlijke, waaronder: weduwen, kooplieden, burgers, gilden en alle inwoners. Daarbij wordt het *gulden boeck* van de stad aangehaald: de huidige zitting van de Raad zou in strijd zijn met dit (wet)boek.⁵⁸ Het is duidelijk dat de gezamenlijke burgers en gilden een probleem zagen in de erfraad. Dit zou onder andere te maken kunnen hebben met de geringe invloed die zij zelf in het stadsbestuur hadden. Doordat dezelfde families of personen elkaar hielpen, kregen andere personen en families geen kans om in het stadsbestuur te komen. Het lijkt erop dat hier sprake is van een factie- of partijstrijd. Onderzoek naar belangrijke families ná het oproer zal dit moeten uitwijzen. Er mag namelijk verwacht worden dat wanneer er een factie- of partijstrijd gewoed heeft, dit in het wel of niet voorkomen van andere familienamen, patroniemen of ‘achternamen’ terug te zien is.

De samenstelling van het stadsbestuur ná 1519

Het eerste voorstel dat de gilden en gezamenlijke of ‘gemeene’ burgers volgens de kroniek aan het stadsbestuur doen na het oproer is het volgende: men wil zonder strijd voor honderd jaar vaststellen dat de broek (drassige weiden) en weiden vrij zijn van belasting.⁶⁰ Waarschijnlijk was er onder de burgers en gilden een groot draagvlak voor deze economische bepaling,

---

* daarom is hetgeen hier geschied is, alleen in het belang van het welzijn van de stad gebeurd ter uwer ere. Want waarom is het anders belangrijk dan dat de stad Campen u kan bijstaan.

Het Raadshuis door Abraham Beerstraten, na de herbouw, tekening van 1665 (collectie Gemeentearchief Kampen).⁵⁹

aangezien dit de eerste bepaling is die wordt genoemd. Hierna komt in Johan van Breda's kroniek een opsomming voor van bepalingen voor het nieuw te vormen bestuur in 1519: men wil dat het afgelopen is met de 'erfraad'⁶¹ en dat

sij wijllen van stonden an kysen achtende veertich gueder borger, wellicke sullen der stadt Campen geswoeren meente wesen ende macht hebben den raedt te kysen ende te versetten. Ende sullen eenen vryen coer hebben te kysen den vreemden borgeren soe well als geboren borgeren na hoeren guetduncken.⁶²

Er werden, zo blijkt uit bovenstaande passage, dus per direct 48 burgers gekozen. Zij vormden de gezworen (ge)meente. Er mochten ook burgers gekozen worden die niet uit Kampen zelf afkomstig waren. Het kan zijn dat een nieuwe elite, die niet oorspronkelijk uit Kampen kwam, zich in het stadsbestuur probeerde te werken.⁶³ In het vervolg koos de gezworen meente de Raad en mocht deze de Raad ook weer ontbinden. Zo werd er besloten

dat de burgers en gilden 28 hoofdliden zouden kiezen, die in het vervolg de gezworen meente zouden kiezen.⁶⁴

Op de dinsdag, 11 januari 1519, brachten de gilden en de burgers van de stad Kampen een brief met (wets)artikelen naar het stadsbestuur en hierin verkondigden zij: de gilden en burgers hadden nu de 48 leden van de gezworen gemeente gekozen. Mocht iemand uit deze gezworen meente sterven, dan zou er uit de stad een nieuw lid worden gekozen door de Raad. Dit zou geschieden nadat de overledene was begraven. Zo bleef het aantal van de gezworen meente altijd op 48.⁶⁵

Elk jaar op de eerste zondag ná Driekoningen (6 januari) zou de gezworen gemeente in het vervolg de schepenen en de raden kiezen en de vrije keuze hebben naar haar goeddunken, uit zowel geboren burgers als uitheemse burgeren, die gerespecteerd werden in de stad. De nieuwe raden of schepenen mochten niet nader verwant zijn dan het derde lid (= achterneef of achternicht).⁶⁶ Het weigeren van een ambt als raadslid werd bestraft met een boete van honderd oude Franse schilden ten behoeve van de stad.⁶⁷

De gezworen meente koos ook twee thesauriers, in Kampen 'cameners' genoemd. Deze cameners werden gekozen uit de Raad en beheerden onder meer de stedelijke goederen, de renten en het belastinggeld.⁶⁸ Ze gingen in het vervolg samenwerken met twaalf rentmeesters, afkomstig uit de gezworen meente. Om de negen weken werden vier rentmeesters 'gewisseld'. Nadat iedereen aan de beurt was geweest, begon men weer met de eerste vier. Op deze wijze rouleerde men het hele jaar door.⁶⁹ Aan het eind van de negen weken moest het gevoerde beleid worden verantwoord aan de Raad en de gezworen meente. De vier rentmeesters zaten samen met de twee cameners in de rentmeesterkamer.⁷⁰ De gezworen meente en de Raad keken of de balans over het afgelopen jaar positief was en maakten alles op orde (ordineren).⁷¹ Op zaterdag 5 februari kregen de rentmeesters en cameners de volgende taken erbij:

'Item alsmen der stadt excijsen, watern landen, ende ander guet verhueren sall, dat alsdan dair bij sitten sullen de twee kameners metter vier rentmeesters inden tijt ende met een secretaris ende een diener die dat sall oproepen na older gewoonten.'⁷²

---

* Zo ook wanneer men de stadsaccijnzen, -landen en -wateren verhuren zal, aan de hoogst biedende, dan zullen er 2 kameners met de dan in functie zijnde 4 rentmeesters samen met de secretaris en een stad dienaar bij het verhuren plaatsnemen.

Zoals uit de klachtbrief bleek, wilde men verandering brengen in de financiële situatie van de stad. Er moest een betere en betrouwbaardere boekhouding komen. Voortaan moesten de rentmeesters opzichter zijn op het tolhuis. Dat deden ze om de beurt, voor een periode van acht dagen.⁷³ Opnieuw wordt in het artikel van 11 januari, dat genoemd wordt in de kroniek, benadrukt dat de weiden en broeken vrij zullen zijn van enige belastingen of accijnzen.⁷⁴ Op 11 januari wordt tevens de eed gezworen door de nieuwe leden om de stad te dienen en deze artikelen na te leven.⁷⁵ Om dit alles kracht bij te zetten en nieuwe opstootjes te vermijden liet op dezelfde dag de meente het volgende publiceren:

Scepenen ende raidt mit horen gesworen meente gebieden dat alle borgere ende inwoeneren der stadt Campen ~~sullen~~ sick sullen van stonden an to vredens geven ende in genreleye wyse geruchte maken by nachte offte by daghe ende sullen eenen hovesschen mondt hebben op scepenen ende raedt ende gemeenten, by eene pene van lyve ende van goede. Ende weert saicke dat enych die inder stadt weer, die enyge logenachtige tydinge anbrochte dair tweedracht aff comen mochte, salmen hem affnemen datter een ander an dencket.^{*76}

Op deze manier werd het nieuwe bestuur aangesteld en kon men nieuwe (wets)bepalingen doorvoeren.

Op 13 januari van 1519 kwamen de schepenen en raden en gedeputeerden van de gilden bijeen. Deze dag werd er bepaald dat de gilden en de burgers niet langer de wacht zouden houden. De wacht zou weer worden gehouden zoals men het altijd had gedaan. De bewakers kregen tien herenponden, door de burgemeesters betaald. Als één van de wakers ziek was, mocht de zieke een andere goede burger uitkiezen om te waken. Onruststokers die op en aan de poorten en sloten zouden slaan, of ongure taal uitsloegen, werden bestraft op een 'pene van lyve ende guede'.⁷⁷ Op zaterdag 29 januari werd het volgende over de wacht besloten: de hoofdluden wilden dat hun 'toerman' (degene die volgens het roulatiesysteem aan de beurt was)⁷⁸ goed bevoorraad werd met 'bussen, clooten, cruyt ende allent dat dair van nodig is'.⁷⁹

---

* Schepenen, raad en meente bevelen dat alle burgers en inwoners zich van heden af aan tevreden moeten stellen en op geen enkele wijze 's nachts of overdag beroering mogen veroorzaken. Men zal raden, schepenen en meenten fatsoenlijk te woord staan. Dit alles op straffe van lijf en goed. En waak ervoor dat er iemand in de stad is die leugens verspreidt of zorgt voor tweedracht binnen de stad, want diegene die dat veroorzaakt zal men zo bestraffen, dat een ander zich voortaan wel bedenkt.

De volgende artikelen met betrekking tot bestuurlijke veranderingen vinden we op zaterdag 15 januari. De hoofdlieden van de gilden en de gezworen meente maakten de volgende artikelen aan de Raad bekend:

- Alle functies die door de gemeene burgers en gilden via de gezworen meente waren gekozen, zoals brugmeester, paalmeester, weidenmeester, weertmeester, dijkmeester en schutmeester, moesten uitgevoerd worden door de gekozenen;⁸⁰

- De diender op het tolhuis zou zijn loon krijgen zoals het altijd was geweest en op het tolhuis zijn werk verrichten. Na negen weken moest hij het tolgeld naar de rentmeesterkamer brengen en het overdragen aan de cameners en rentmeesters van die periode;⁸¹

- Op aandringen van de gilden en de gezworen meente werd besloten dat bij elk *espel* (ofwel wijk) twee uit de Raad en vier van de meente tot hoofdlieden werden gekozen.⁸² Voor de wacht werden er eveneens personen uit de meente en de Raad gekozen. Zo werd bepaald: ‘wachte salmen altijd ordineren een vanden rade ende twee vander meenten’.⁸³ Dus er was altijd één persoon uit de Raad en er waren twee leden uit de meente bij betrokken.

Op zaterdag 29 januari 1519 werden de volgende bepalingen van de meente vastgelegd door de Raad: jaarlijks moest er een nieuwe keurmeester worden gekozen, zoals uit het volgende blijkt:

‘soe men jairlicen op sancte Peter enen werdeyn vernyet, dat alsdan de XLVIII meente mytten rade eenen nyen kyesen sullen, die daar bequeem toe is.’⁸⁴

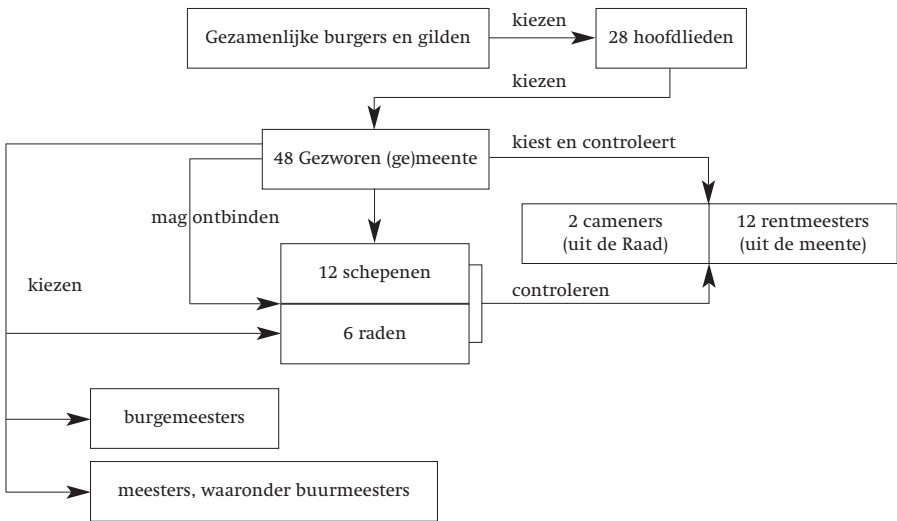
Dit gebeurde vóór die tijd ook altijd, maar nu moest het toch expliciet genoemd worden.⁸⁵

Voor de verkoopswaar van de verkopers (onder meer slaggers, kramers, slijters) bepaalden de broodwegers de gewichten. Zij mochten eveneens bepalen hoe vaak het gewicht verhoogd werd. Er mocht alleen maar verkocht worden met gewichten die in Kampen vastgesteld waren.⁸⁶

In een schema ziet de formatie van het stadsbestuur er vanaf 10 januari 1519 er als volgt uit:

---

* Men zal jaarlijks op Sint Peter (waarschijnlijk) ad cathedram (22 februari) een nieuwe bekwame keurmeester kiezen. De nieuwe keurmeester zal gekozen worden door de 48 leden van de gezworen meente en de Raad.

De formele organisatie van het stadsbestuur in Kampen vanaf 11 januari 1519.

In 1519 zien we nog geen nieuwe namen bij de schepenen en raden. Dat is ook niet verwonderlijk als we bedenken dat de schepenen en raden vanaf 26 december tot en met dinsdag na 6 januari werden gekozen.⁸⁷ Toen het oproer plaatsvond, waren de schepenen voor het jaar 1519 al gekozen. De veranderingen in samenstelling van de raad en schepenen zullen we daarom pas zien in 1520. Dat deze samenstelling van oud en nieuw spanningen met zich meebracht, zal geen verbazing wekken. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het geschil om de wijnaccijns. De toedracht van dit geschil tussen enerzijds de beschuldigde raadsleden, de Raad en anderzijds de meente is aan ons overgeleverd in de stadskroniek van de stadssecretaris Johan van Breda. De meente was van mening dat de wijnheren Gijsbert van Leeuwen en Geert van Yngen nalatig waren geweest in de vordering van de wijnaccijns tijdens hun ambtsperiode, en dat het openstaande bedrag alsnog aan de stad moest worden betaald.⁸⁸ Uit de resoluties blijkt dat de Raad in 1523 tot een oplossing is gekomen om de achterstallige accijnzen te innen.⁸⁹ Het is kenmerkend dat zowel Geert van Yngen als Gijsbert van Leeuwen niet meer terugkeren als raad of als schepen. We weten dat Geert van Yngen in 1519 uit zijn ambt treedt als raadslid, al dan niet vrijwillig.⁹⁰ Dat het oproer uitgerekend op maandag 10 januari plaatsvond, hoeft ons al evenmin te verbazen. De zaterdag ervoor waren de oud-raden weer tot schepenen gekozen en op zondag werden de burgemeesters gekozen. Men zag

waarschijnlijk ‘de bui al hangen’ en wilde de zaken nu anders aanpakken. Waarschijnlijk heeft men nog voor één jaar de samenstelling van raad en schepenen intact gehouden, met als voorwaarde dat de voorgestelde eisen, van 10 en 11 januari, werden ingewilligd.

Zondag 2 januari was er buurtspraak.

Zaterdag 8 januari kozen de oude schepenen de nieuwe schepenen.

Zondag 9 januari werden de schepenen officieel vernieuwd. Burgemeesters werden benoemd en de oud schepenen beëdigd tot raad.

Maandag 10 januari vond het oproer plaats, de eisen werden doorgevoerd en de rentmeesters maakten de balans op van het afgelopen jaar.

Dinsdag 11 januari werd de balans bekendgemaakt aan de rentmeesters en schepenen en werden de raadsambten bekendgemaakt.

Tijdslijn van de gebeurtenissen met betrekking tot de verkiezing van het stadsbestuur in 1519.

Oorkonde van 1520

In 1520 werd in een oorkonde officieel bekendgemaakt hoe het stadsbestuur voortaan moest worden samengesteld. De burgemeesters, schepenen en raden van de stad Kampen lieten weten met goedkeuring van en in overleg met de grote en kleine meente tot deze ‘brief’ te zijn gekomen, op aandringen van de gezamenlijke burgerij. Zij meldden dat de volgende bepalingen moesten gaan gelden. In het vervolg zouden vier afgevaardigden uit de gilden tezamen met acht uit de schuttersgilden van St. Joris en St. Anna de kleine meente kiezen. De kleine meente zou in het vervolg de grote meente kiezen. De kleine en de grote meente zouden over de schepenen en raden ‘vrije verkiezingen’ hebben. Mocht er iemand sterven in de Raad, dan werd er altijd iemand herkozen, zodat het aantal leden hetzelfde bleef.

Op de zondag na Driekoningen (6 januari) zouden de kleine en grote meente op het stadhuis komen. De meenten kozen en lootten zes vertegenwoordigers van de grote meente en drie van de kleine. De gekozenen uit de meenten kozen samen de schepenen en raden. De negen die geloot en gekozen waren, legden een eed af voor de meente, de Raad en de burgemeesters. En ze gingen vervolgens, zonder iemand te spreken, de schepentoren in, die pas weer werd geopend als de schepenen en raden waren gekozen. Men koos met een meerderheid van stemmen. Alleen eerlijke burgers uit de stad Kampen of andere steden die het waard waren om op de raadsstoelen te zit-

ten werden gekozen. De negen mochten geen mannen kiezen die elkaar nader verwant waren dan achterneef. Iemand die niet in de Raad wilde zitten zou een boete worden opgelegd van honderd oude schilden. Iemand die weigerde zitting te nemen in de grote meente kreeg vijftig gouden gulden boete, weigeraars voor de kleine meente vijftientig. Met het betalen van deze boete zou men één jaar vrij zijn van de voornoemde electie.

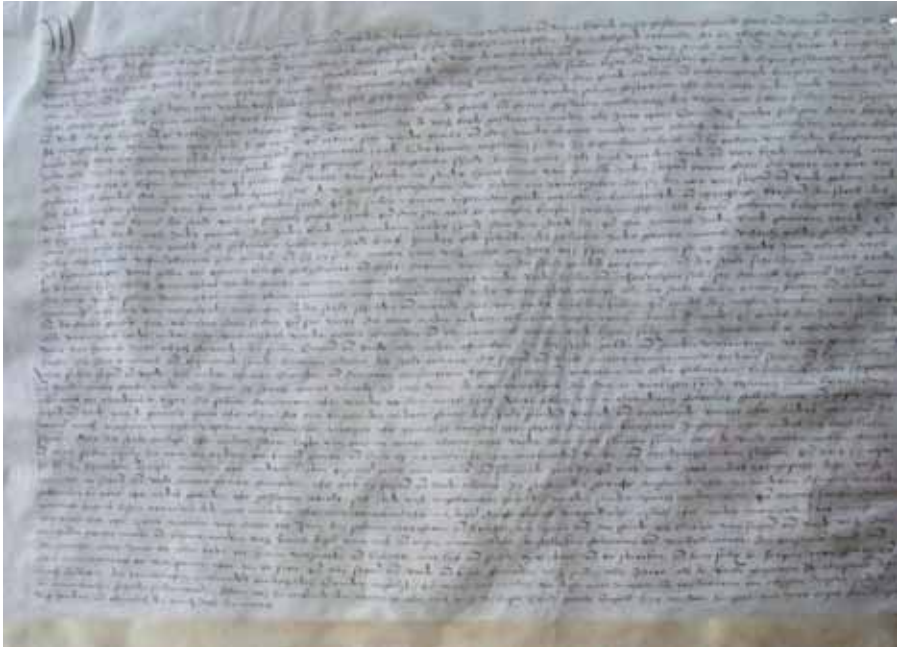
Men besloot vanaf nu om alle stadsgoederen, inkomsten, schulden en lasten bij de rentmeesters neer te leggen, en met de inkomsten de schulden te vereffenen. Er staat eveneens beschreven dat vier rentmeesters met twee cameners negen weken lang in de rentmeesterkamer de financiën bij zouden moeten houden. Na negen weken zouden zij hun beleid verantwoorden aan de Raad en aan de grote meente. Na die negen weken kwam de volgende groep. Aan het einde van het jaar zouden de oude rentmeesters de nieuwe rentmeesters uit de grote meente kiezen en de cameners uit de Raad. De schepenen zouden voor de rest alle stadsambten met betrekking tot de financiën uit de grote meente kiezen.

De raden en de schepenen mochten alle stadsdienaren kiezen en uit hun ambt ontslaan. De *waerdeijns* (keurmeesters) werden elk jaar gekozen op Sint Peteravond ad cathedram (op de avond van 22 februari) door de schepenen, de raden en de grote meente. Personen die in de wolambt of in de lakenweverij zaten mochten niet tot *waerdeijn* gekozen worden.

De economische situatie drukte duidelijk een stempel op de oorkonde. Zo besloten de schepenen, raden en de meenten dat ze zich niet afzonderlijk zouden bemoeien met financiële kwesties als de roerende of onroerende goederen van de stad, renten of het opleggen van accijnzen en belasting. Er moest een gezamenlijk besluit komen tussen meente en Raad. Dit zou tevens een verschuiving van de macht betekenen voor de meente. De meente had op deze wijze meer invloed op de economische besluitvorming en politiek van de stad.

Men liet duidelijk weten dat een ieder die tegen de voornoemde bepalingen in zou gaan bestraft zou worden. Een oproer of oproerige vergadering of iets wat daar op mocht lijken zou niet onbestraft blijven. De gezworen meente zou de Raad en het gerecht altijd bijstaan en deze 'brief' zou ieder jaar opnieuw bezworen worden, zodat deze artikelen gewaarborgd bleven.⁹¹

De oorkonde van 10 maart 1520 (collectie Gemeentearchief Kampen).

van Don en Schilder nader onder de loep worden genomen. Er zal gekeken worden naar de samenstelling van het stadsbestuur. Veranderde deze samenstelling, of werd inderdaad de situatie van vóór 1519 hersteld?

De samenstelling van het stadsbestuur na 1521

In de uitgave *Kamper Kronijken* van J. Bijsterbos⁹⁴ is een reglement opgenomen dat tot stand zou zijn gekomen op 18 december 1521 en op 2 en 3 januari zou zijn uitgevoerd. In de originele kroniek van Johan van Breda komt dit reglement niet voor. Dat is op zijn minst opmerkelijk te noemen.⁹⁵ Het originele reglement vinden we terug in het register van publicaties van de stad Kampen over de periode 1450-1567.⁹⁶ Deze publicatie wordt in de resoluties van 1521 bevestigd.⁹⁷ Dit reglement kan niet onbesproken blijven, aangezien Schilder en Don hier hun conclusie op baseren dat de situatie in het stadsbestuur weer gedeeltelijk is teruggekeerd naar de situatie van vóór 1519.⁹⁸

Op 24 december 1521 gaan vier vertegenwoordigers uit de Raad en acht van beide meenten beraadslagen hoe het verder moet met het stadsbestuur. De

gemaakte artikelen hielden ze de meente voor. Ten eerste werd er besloten om de raden⁹⁹ weer vol (twaalf schepenen en twaalf raden) te kiezen. De raden mochten voortaan de meenten kiezen. Het kiezen van de meenten zou gebeuren in de week voordat de raden gekozen werden. Net als in de oorkonde van 1520 werden er zes uit de grote meente en drie uit de kleine meente geloot. Zij moesten op de zondag na Driekoningen de schepenen en raden kiezen. In de Raad en meenten mocht men elkaar niet verwant zijn in het derde lid. De meenten mochten elk maar 24 man hebben. Men koos wederom vier rentmeesters uit de grote meente. De grote meente zou twee cameners uit de Raad kiezen. Men heeft het ditmaal niet over een toerbeurt, zoals voorheen.¹⁰⁰

De gildemeesters, hoewel men qua invloed behoorlijk inleverde, lieten op 2 januari weten dat ze akkoord zouden gaan met het reglement. Op 3 januari werden de artikelen de meenten voorgehouden; op zes man na ging men akkoord. De meenten stelden wel als voorwaarde dat het komende jaar de raden en schepenen gezamenlijk op achttien bleven.¹⁰¹

Aan het einde van het reglement liet men weten dat er geen wrok werd gekoesterd over hetgeen er in 1519 was gebeurd. Een ieder was vergeven en het voorval werd vergeten. Het reglement geeft wel duidelijk aan dat een volgend oproer streng bestraft zou worden.¹⁰² We zien in dit reglement dat er inderdaad enkele veranderingen werden teruggedraaid, maar het zijn nu wel formeel de raden die de meenten voortaan zouden kiezen en niet de schepenen. Het loten van personen uit de meenten, die schepenen en raden kozen, gebeurde op dezelfde wijze als beschreven staat in de oorkonde van 1520, dus ook deze verandering bleef gehandhaafd. Het lijkt er wel op dat de schuttersgilden behoorlijk aan invloed inleverden; het is dan ook verbazingwekkend dat ze met dit reglement unaniem instemden. Schilder vermoedt dat de gilden instemden door de nieuw verkregen gildenbrieven.¹⁰³ Dat lijkt aannemelijk. De gilden hadden het doel dat zij voor ogen hadden gehad tijdens het oproer waarschijnlijk bereikt. En de nieuwe bestuursleden hadden de steun gekregen van de gilden die zij nodig hadden gehad: *quid pro quo* (voor wat hoort wat). Het doel was bereikt en verdere invloed binnen het stadsbestuur was 'voorlopig' voor de gilden niet nodig. Volgens het reglement moesten er vanaf 1521 weer twaalf (vol) raden worden gekozen, naast de twaalf schepenen.¹⁰⁴ Ook dit betekent volgens de oorkonde herstel van de situatie van vóór 1519, aangezien er was besloten dat er maar zes raden mochten worden gekozen. Vanaf 1519 is echter gedurende de hele 16de eeuw de Raad nooit meer vol gekozen.¹⁰⁵ We zullen tot slot

in de volgende paragraaf bestuderen of dit reglement in de praktijk ook daadwerkelijk de situatie van vóór 1519 herstelde, of dat alleen de wijze waarop het stadsbestuur tot stand kwam gedeeltelijk tot de toestand van vóór 1519 werd teruggedraaid. Met andere woorden: heeft een 'nieuwe' elite zich op een handige wijze in het stadsbestuur weten te manoeuvreren?

De bestuurders na 1519

Een grote verandering in 1519-1520 in het stadsbestuur was niet alleen de totstandkoming van het bestuur, maar ook de *samenstelling* van de Raad en het schepenencollege. De Raad bestond voortaan uit zes leden en de schepenen bleven op twaalf, ook na 1522. Zo kon het 'stuivertjewiselen' door jaarlijkse afwisseling van raden en schepenen, zoals dat vóór 1519 gebeurd was, niet meer plaatsvinden.

Hier spelen de financiën waarschijnlijk ook een rol; er waren nu zes raden minder die betaald moesten worden. Ieder raadslid kreeg 15 gulden, dit was dus 90 gulden minder op de uitgavenpost. Als we kijken naar de personen die in 1520 raden en schepenen waren, dan zien we zes nieuwe schepenen en drie nieuwe raden. Beide colleges bestonden dus voor de helft uit nieuwkomers (zes nieuwe schepenen op een totaal van twaalf schepenen en drie nieuwe raden op een totaal van zes). De nieuwe schepenen zijn: Thonis van den Grave; Jasper Janszoon; Henric Wijnkenszoon; Henric Croeser,¹⁰⁶ Mathijs Henricszoon en Willem Brant. De nieuwe raden zijn: Thomys Janszoon,¹⁰⁷ Johan van der Vecht en Gosen van den Dam. De namen van degenen die deel uitmaakten van de Raad en schepenen vóór 1519 en nu ook weer gekozen waren luiden: Hof, Van der Vene, Aerntszoon, Van Hattem, Maeszoon, Van Ijselmuiden, Paell, Schepeler en Wolfszoon. Van de oude patriciaatsleden vallen nu weg: Van Yngen; Van Holtzende; Klinckenberg; Van Wilssum; Clynghe; Van Leeuwen; Van Uterwijck; Lubbertszoon; Kruse; Loze en Borchertszoon. Als we kijken naar de nieuw gekozen leden, dan zaten velen al lange tijd in de meente, sommigen meer dan twintig jaar.¹⁰⁸ Zij zagen waarschijnlijk nu hun kans schoon om als raadslid of schepen gekozen te worden en in de top van het stedelijk bestuur te komen. De meeste nieuwkomers bleven raadslid en/of schepen tot hun dood.¹⁰⁹

Wanneer we de nieuwe leden van de Raad en schepenen nader bekijken in de archieven dan valt het op dat ze al belangrijke relaties hadden en/of tot vooraanstaande families behoorden in de stad Kampen en soms weer tot elkaar te herleiden zijn. Henric Croeser bijvoorbeeld was een zoon van Egbert en Ghese Krueser of Croeser en broer van Arent, Herman en Claes

(wellicht dezelfde Claes Krueser die van 1527 tot 1537 raadslid of schepen was).¹¹⁰ Henric was al sinds 1496 lid van de meente in het *Overespel* (één van de vier wijken waaruit de leden van de meente kwamen).¹¹¹ Uit het rechterlijk archief blijkt dat hij in 1505 muurmeester is geweest.¹¹² In 1516 was hij kerkmeester en belast met de nieuw te bouwen toren van de Sint Nicolaaskerk. Tijdens de aanloop naar de bouw en het bouwen zelf moest Henric samenwerken met de volgende leden van de meente: Gosen van den Dam, Peter Mulre, Mathijs Henricsson en Jasper Janssoon.¹¹³ De bouw van de toren is overigens nooit uitgevoerd.¹¹⁴ Een schoonzoon van Henric is Dirk toe Boecop (burgemeester van Kampen 1526-1539). Dirk is getrouwd met Mechtelt Kroeser en komt in de Raad na het aftreden van zijn schoonvader in 1526.¹¹⁵ Is het toeval dat Henric al samenwerkte met de latere nieuwkomers en dat zijn broer en schoonzoon na zijn dood ook raadslid en schepen werden? Of heeft Henric, wellicht samen met zijn familie, een bewuste strategie gevoerd om zich in het stadsbestuur te werken?

Gosen van den Dam lijkt op het eerste gezicht een naam te hebben waar niets bijzonder mee aan de hand is. Wanneer we echter Gosens familiebanden bekijken, blijkt dat hij een zoon is van Hille Glauwe (weduwe van Van Dam). Hille was hertrouwd met Henric Glauwe in 1450. Tevens was Gosen een broer van Henric en Johan Glauwe en Hertewich Dam.¹¹⁶ De familie Glauwe of Glouweken is een veel voorkomende familienaam in het

Zegel van Thonis van den Grave
Met opschrift: S. Thoens van den Grave
6 maart 1520
GAK, Kerken en Kloosters, nr. 126, Regestnr. 1088

Zegel van Mathijs Henriks
Met opschrift: S. Matis Henrickz
24 november 1520
GAK, Armenkamer, 137, Regestnr. 1111.

stadsbestuur in Kampen in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd.¹¹⁷

De volgende naam is Mathijs Hendrikszoon. Hij is waarschijnlijk de zoon van Hendrik Mathijszoon, een rijke koopman uit Kampen. Mathijs kreeg een enorm vermogen uit zijn vaders erfenis van 1000 Rijnsgulden. Mathijs' oudere broer Borghaert werd koopman en heeft vermoedelijk de zaken van zijn vader overgenomen.¹¹⁸

Jaspar Janszoon blijkt de zoon te zijn van Johan Jacobszoon. Jacob Janszoon en Johan Janszoon blijken broers van Jaspar te zijn. De oudere broer Jacob wordt koopman, wellicht nam Jacob het bedrijf van zijn vader over.¹¹⁹ Het patroniem Janszoon lijkt op het eerste gezicht niet bijzonder. Uit voorgaande studies blijkt dat Jaspar tot de familie De Lege behoort, die verwant is aan de familie Kuinreturf of Kuinretorf,¹²⁰ een belangrijke familie in Kampen gedurende de 16de en 17de eeuw. Een oudere zus van Jaspar, Mechteld, was getrouwd met Lambert van der Hoeve (burgemeester van Kampen 1484-1503). De oudste broer van Jaspar, Jacob, is van 1505-1509 burgemeester geweest en was getrouwd met Alijt Kuinreturf, wier familienaam zijn nageslacht ging dragen.¹²¹ Na Jacob volgt er een periode zonder opvolging uit deze familie. Wellicht was Jaspers broer Johan voorbestemd, maar deze raakte in diskrediet en verloor zelfs zijn burgerschap in 1510.¹²² Na Jaspers dood zien we een neef van broerszijde terugkomen in de Raad: Hendrik Kuinreturf (burgemeester van Kampen 1535-1552).¹²³

Zegel van Goesen van den Dam
Met opschrift: S. Gosen Dam
27 september 1521
GAK, Inv. A., nr. 960, Regestnr. 1104

Rechts: Zegel van Jaspar Jansz
Met opschrift: S. lazper janssoon
12-7-1524 1133
GAK, Inv. A., 756, Regestnr. 1133

	1520	1521	1522	1523	1524	1525	1526	1527	1528	1529	1530
<i>Aerntss.</i>	S	R†									
<i>Borchertsz.</i>			S	S	R	S	S	R	S	S	R
Brant	S	R	S	S							
Boecop, to							S	S	R	S	S
Croeser, Claes								R	S	S	R
Croeser, Henric	S	S	R	S	S	R†					
Doedenss.		S		R	S	S	R	S	S	R	S
Dam, vanden	R	S	R								
Crom/Kromme					R	S	S	R	S	S	R
Glaeuwe				S	S	R	S	S	R	S	
Grave, vanden	S	S	R	S†							
Henricss.	S		S	S	R	S					
<i>Hattem, van</i>	S	S	R	S	S	R	S	S	R†		
<i>Hoff</i>	S			S	R	S	S	R	S	S	R
<i>Hoppenbrouwer</i>					S	R	S	S	R	S	S
<i>Ijselmuden, van</i>	S	R		R	S	S	R	S	S	R	S
Janss., Jasper	S	S	R	S	S	R	S	S	R	S	S
Janss., Thonys	R	S	S								
<i>Kruse</i>				R							
Maess.	S	R	S								
<i>Paell</i>	R		S†								
<i>Schepeler</i>	R	S		R	S	S	R	S	S	R	S
Urck, van							S	R	S	S	R
<i>Vene, Evert vander</i>	S	R	S	S	R	S	S†				
<i>Vene, Tijmen vander</i>			S	S	R	S	S	R	S	S	R
Vecht, vander	R	S	S	R	S	S	R	S	S	R	S
<i>Vorn, Marten</i>										S	S
Wijnkenzs.	S	S	R	S	S	R	S	S	R	S	S
<i>Wilsem, Luytgen van</i>					S	S	R	S	S	R	S
<i>Wolfszoon, Johan</i>	R	S	S	R	S	S	R	S	S	R	S

Raadsleden en schepenen te Kampen tussen 1520-1525. De namen van degenen die ook vóór 1519 tot raad of schepenen zijn benoemd, zijn gecursiveerd. Een S geeft aan wanneer iemand schepenen was, een R wanneer iemand raadslid was. Met † wordt aangegeven dat iemand in dat jaar is overleden.¹²⁶ In tegenstelling tot de situatie van vóór 1519 is men nu niet het ene jaar schepenen en het andere jaar raadslid. Doordat er nog maar zes raden zijn is men het ene jaar raadslid en vervolgens twee jaar schepenen.

De laatste die wordt belicht is Thonis van den Grave. Thonis blijkt verwant te zijn aan Geert Borchertssoon (schepen en raadslid van 1511-1519 en 1522-1543). Geert Borchertssoon blijkt een zoon te zijn van Agatha van den Grave: een zus van Thonis.¹²⁴

Wanneer we kijken naar de namen van raadsleden of schepenen vanaf 1520 tot 1530, worden de volgende namen nog wel genoemd: Borchertszoon (2x raadslid en 6x schepen); Kruse (1x raadslid); Van Wilsum (5x schepen en 2x raadslid; nota bene ná 1519 Luytgen in plaats van Tymen). Als we nu kijken naar de periode 1520-1530 en vaststellen wie schepenen of raadslid waren en vier keer, of meer, in deze periode tot één van beide ambten gekozen werden, dan kunnen we de volgende familienamen, achternamen en patroniemen onder het patriciaat rekenen: Van der Vene; Janszoon; Van den Grave; Wijnkenzoon; Van Hattem; Croeser; Henriczsoon; Van Ijselmuiden; Brant; Schepeler; Van der Vecht; Doedenszoon; Borchertszoon; Wolfszoon; To Boecop; Glauwe; Kromme; Hoff; Hoppenbrouwer en Van Urck. Er zijn vergeleken met de periode 1509-1519 zestien nieuwe en zes oude 'familie'-namen als schepenen of raadslid terug te vinden.¹²⁵ Het lijkt erop dat er een aantal 'nieuwe' families het bestuur naar zich toe heeft getrokken.

Wanneer we de namen, de verworven gildenbrieven en het oproer in ogenschouw nemen en vergelijken met andere oproeren in de Nederlanden, dan kunnen we concluderen dat er in Kampen in 1519 door een kleine groep personen of een partij een partijstrijd is gevoerd, waarin een aantal families of personen gepoogd heeft - met succes - een raadskussen te bemachtigen en de gilden meer privileges wisten te verwerven. Toen hun politieke idealen verwezenlijkt waren, kon de formatiestructuur van het stadsbestuur van vóór 1519 gedeeltelijk worden teruggedraaid.

Conclusie

Het oproer van 10 januari 1519 en de politieke veranderingen vallen goed te begrijpen wanneer men de sociaal-economische situatie van die tijd in ogenschouw neemt. Er waren economisch zware tijden geweest, de Gelderse oorlogen zorgden voor een onstabiel economisch en politiek klimaat en veel burgers van de stad zullen gehoopt hebben op veranderingen die een terugkeer van oude glorieuze tijden zou kunnen brengen. Veel kooplieden en burgers zullen met lede ogen hebben toegekeken hoe hun in de 15de eeuw nog florerende stad was achteruitgegaan. Deze voedingsbodem van ontevredenheid vormde voor diverse vooraanstaande personen en families de ideale gelegenheid om hun politieke en economische ambities

en idealen te verwezenlijken. We zagen dat door een kortstondig open politiek klimaat een aantal personen en families zich in de Raad wist te werken. Waarschijnlijk hebben deze personen de gilden - en wellicht voornamelijk de schuttersgilden - tegen de zittende Raad opgezet, met de belofte om ze meer privileges toe te kennen. In dit opzicht sluit het oproer te Kampen aan op het huidige wetenschappelijke debat, waarin - zoals we zagen - om deze redenen en op deze manier in de steden in de Nederlanden in de late Middeleeuwen factie- en partijstrijden werden uitgevochten. De namen van de nieuwe bestuursleden, voor zover te achterhalen, wijzen in dezelfde richting: ze zijn te herleiden tot belangrijke personen of families binnen Kampen, waarvan nakomelingen nog lange tijd een actieve rol blijven spelen in het stadsbestuur. We weten dat de gilden samen met de burgerij het grootste aandeel hebben gehad op de dag van het oproer zelf en dat ze daarmee verschillende economische bepalingen hebben kunnen doorvoeren. De klachtbrief van januari 1519 wijst eveneens in de richting van een aantal personen of een factie die een machtsovername in gang heeft gezet, waarin voornamelijk de zittende leden het moesten ontgelden. De brief is te dateren op of na 10 januari 1519 en moet dan bedoeld zijn als excuusbrief, om het oproer te legitimeren. In de structuur van de politieke organen lijkt op de lange termijn weinig te veranderen. De eerst zo radicale veranderingen worden al snel weer teruggedraaid. De meenten en voornamelijk de schuttersgilden hebben in 1522 al weer veel minder invloed en de raden en schepenen trekken de macht weer naar zich toe. Dat laatste is logisch. De klus was geklaard voor de nieuwe bestuursleden, zij hadden hun doel bereikt. De Raad zou echter de jaren na 1519 niet meer tot twaalf (vol) worden gekozen, in tegenstelling tot wat er in het reglement staat beschreven. We zagen in het voorgaande dat de formatiestructuur op de lange termijn ook niet de grootste verandering is geweest. De bezetting van de raadszetels door nieuwe personen en families was de gróóste verandering. Een aantal personen en families dat vóór 1519 op de raadszetels zat, zien we niet meer terug. En er komen nieuwe namen voor in de plaats!

Noten

1. Dit artikel komt voort uit de bachelorscriptie van de auteur. In deze noot wil de auteur graag een ieder bedanken die meegeholpen heeft bij de vervaardiging van de scriptie en dit artikel. In het bijzonder wil hij een woord van grote dank uitbrengen aan dr. T.T.A. Aalders.

2. Gemeentearchief Kampen (verder GAK), Oud Archief (verder OA)12, Liber Diversorum D, fo. 83.
3. Vergelijk: C.A. Tamse, 'Bijdrage tot de economische geschiedenis van Kampen in de Middeleeuwen en de XVle eeuw'. *Kamper Almanak* 1963/1964, 204-279 en Frits David Zeiler, 'De Hanze. Macht of verbeelding?'. *Spiegel Historiae* 26, nr.1 (1991).
4. Een beknopte schets in: K. Schilder, 'Burgemeesters en kerkheren. Genealogie van een Kamper familie Van den Vene (circa 1400-1640)'. *Kamper Almanak* 2006, 64-65. Schilder beschrijft de gebeurtenissen als volgt: 'Deze omwenteling was het gevolg van misstanden die in de loop van de tijd waren ontstaan als gevolg van nepotisme en corruptie waar leden van de Raad zich aan hadden schuldig gemaakt. Het ging over verkeerd gebruik van de inkomsten uit de bieraccijns, het aanstellen van verwanten in stedelijke betrekkingen, het niet afrekenen van wijngelden en over wijnzaken.'
5. De kroniek is uitgegeven in 1862: *Kamper Kronijken II* door de Vereniging Overijsselsch recht en Geschiedenis, een onvolledige transcriptie van het origineel. In andere werken, die Kampen in 1519 aangaan wordt dit werk gebruikt of geparafraseerd. Verg.: K. Schilder, *Van Raad tot Municipaliteit. Dl.1 Geschiedenis van het bestuur van de stad Kampen to 1808*. Kampen 1985, 39-50; Schilder, 'Burgemeesters en kerkheren', 64-65; H.J.J. Lenferink (red.), *Geschiedenis van Kampen, deel 1*. Kampen 1992, 93-99; J. Don, *De archieven der gemeente Kampen, deel I*. Kampen 1963, VIII; C. J. Kolman, *Naer de eisch van het werk. De organisatie van het bouwen*. Utrecht 1993, 162-165. Doordat de *Kamper Kronijken* werd geparafraseerd of gebruikt, werd onder andere het geschil tussen de meente en de wijnheren niet behandeld. Dit komt niet aan de orde in de *Kamper Kronijken*, terwijl het geschil in de kroniek de helft aan bladzijden van het hele jaar 1519 in beslag neemt.
6. Schilder, *Van Raad*, 39-50.
7. De klachtbrief is reeds als transcriptie uitgegeven in: J.C. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 42-46. Tevens heeft Schilder al een samenvatting van de klachten gegeven in: Schilder, *Van Raad*, 39-40.
8. Themanummer 'Het recht in eigen hand, bloedwraak, vete en partijstrijd in de late middeleeuwen' van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* (verder TvG) 123, nr. 2 (2010).
9. Zie: E. Jonker e.a. (red.) 'Het recht in eigen hand, bloedwraak, vete en partijstrijd in de late middeleeuwen'. *TvG* 123, 157.
10. Jonas Braekvelt, Frederik Buylaert, Jan Dumolyn en Jelle Haemers, 'Factiestrijd in laatmiddeleeuws Vlaanderen'. *TvG* 123, deel 2, 210.
11. Verg.: Tamse, 'Bijdrage' en D.E.H. de Boer, 'Kooplieden-netwerken en de Hanze'. In: Hanno Brand en Egge Knol (red.), *Koggen, kooplieden en kantoren*. Groningen 2006, 62-77.
12. Braekvelt e.a., 'Factiestrijd', 224.
13. Justine Smithuis, 'Politiek en geweld in een laatmiddeleeuwse stad. Utrecht 1400-1430'. *TvG* 123, deel 2, 240-253.

14. Smithuis, 'Politiek', 242.
15. Ibidem, 252.
16. Bijsterbos, *Kamper Kronijken*, Inleiding. Verg.: GAK, OA 306.
17. In Ton den Boon en Dirk Geeraerts, *Van Dale klein woordenboek van de Nederlandse taal, n-r* (Utrecht 2007): **oproer** (het; en) 1 beweging tegen het openbaar gezag, gepaard gaand met versterking van de openbare orde en verzet tegen de overheid, syn, *revolte, insurrectie: oproer kraaien*, mensen tot oproer aanzetten 2 (oneig.) heftige beroering, onstuimige beweging en **rebellie** (de (v); -ën) 1 opstand tegen de wettelijke overheid 2 (fig.) opstandigheid, weerspanningheid: *rebellie des harten* 3 (gew.) herrie.
18. R. Dekker, *Holland in beroering, oproeren in de 17de en 18de eeuw*. Baarn 1982. Hier wordt in de inleiding het begrip oproer nader uitgewerkt. Dekker beschrijft de definitie oproer als volgt: 'Als een lokale actie van een groep van tenminste twintig personen die uiting geven aan protest dat doorgaans gericht is tegen de overheid en waarbij langer dan een halve dag, maar niet langer dan twee weken achtereen de openbare orde wordt verstoord en geweld plaatsvindt.' Onder rel verstaat Dekker alles wat op kleiner schaal plaatsvindt.
19. GAK, OA 12, fo. 83.
20. J. Verdam en E. Verwijs, *Middelnederlandsch Woordenboek, deel V*. Den Haag 1969, 1790-93. Punt zes komt het dichtst bij hetgeen zich in Kampen afspeelde: het te hoop lopen van eene volksmenigte met vijandelijke bedoeling of uit ontevredenheid, troebelen, beroering, tumult, oproerige beweging, samenschooling.
21. GAK, OA 12, fo. 83. Vanaf het woordje oploep en hetgeen er direct op volgt wordt er niet gesproken over stijging van water of renten, dus moet het te maken hebben met de gewelddadige betekenis van het woord.
22. J. Verdam, *Middelnederlands Woordenboek cd-rom*: 1) *Het oploopen of naar boven gaan*. Met eene zaak als ondw. -b) Met betrekking tot eene plaats. 5) Aanval op of aanranding van iemand met woorden. -Oploep doen enen, iemand aanvallen of aantasten met woorden, uitvaren tegen iem., hem uitschelden. 6) Ook zonder het bijdenkbeeld van een aanval, zich rechtstreeks uitende in daden van geweld, gericht tegen een bepaald persoon. Het te hoop loopen van eene volksmenigte met vijandelijke bedoelingen of uit ontevredenheid, troebelen, beroering, tumult, oproerige beweging, samenschooling. 7) *Twist, oneenigheid, ruzie*.
23. GAK, OA 12, fo. 83.
24. Ibidem.
25. In deze studie is de getranscribeerde versie van W. J. Alberts (red.), 'De ordinarii van Kampen uit de 15de en 16de eeuw'. In: *Fontes minores medii aevi XII* (Groningen 1961) gebruikt.
26. Alberts, 'De ordinarii', 9.
27. Een vergadering van burgers. Het is niet duidelijk in welke vorm deze buurspraak werd gehouden. In Deventer was een buurspraak niet alleen een vergadering, maar droegen ook zorg voor ad-hoc keuren. Verg.: J. F. Benders, *Bestuurscultuur en schriftcultuur. Een analyse*

- van de bestuurlijke verschriftelijking in Deventer tot het eind van de 15de eeuw. Kampen 2004, 126-130. Uit verder onderzoek zal moeten blijken welke taken de buurspraak in Kampen precies had.
28. Alberts, 'De ordinarii', 9. Verg.: Don, *De archieven, deel I*. Kampen 1963, VIII.
  29. Alberts, 'De ordinarii', 10.
  30. In de bronnen is het niet altijd duidelijk of de raadsleden worden bedoeld of dat de Raad als orgaan. De woorden raedt of raede worden bij Johan van Breda zowel voor raadslid als Raad gebruikt.
  31. Alberts, 'De ordinarii', 11.
  32. Ibidem, 12.
  33. Don, *De archieven, deel I*, VIII.
  34. Ibidem, VIII-IX.
  35. Alberts, 'De ordinarii', 13.
  36. Benders, *Bestuurscultuur*, 26.
  37. GAK, OA 282.
  38. Tamse, 'Bijdrage', 211.
  39. Verg.: Schilder, *Van Raad*, 291.
  40. K. Schilder, 'Burgemeesters en kerkheren'. *Kamper Almanak* 2006, 64-67.
  41. GAK, OA, inv.nr. 286, 1519, Klacht van de gilden en gemene burgers aan de bisschop over het wanbestuur door de raad van Kampen.
  42. GAK, OA 275.
  43. Ibidem.
  44. GAK, OA 286.
  45. Ibidem.
  46. GAK, OA 75.
  47. Verg.: Schilder, *Van Raad*, 39.
  48. GAK, OA 12, fo. 88.
  49. GAK, OA 286.
  50. Ibidem.
  51. GAK, OA 8, fo. 24v.
  52. Ibidem.
  53. Ibidem.
  54. Ibidem.
  55. Verg.: M. van Luijk, *Bruiden van Christus. De tweede religieuze vrouwenbeweging in Leiden en Zwolle 1380-1580*. Zutphen 2004, 217.
  56. J. Dumolyn, 'Marginalen of radicalen? Het vertoog over de "roepers en krijzers" tijdens stedelijke opstanden, voornamelijk in het laatmiddeleeuwse Vlaanderen'. *Tijdschrift voor Sociale Economische Geschiedenis* 2 (2005) 51-52.

57. GAK, OA 286.
58. Ibidem.
59. GAK, Topografische Historische Atlas, 129.
60. GAK, OA 12, f 83.
61. Ibidem.
62. Ibidem.
63. GAK, O.A., inv.nr. 282. We zien een aantal namen die afkomstig zijn uit andere steden terugkomen, bijvoorbeeld: Henrick van Steenre, Johan Hermenszoon van Herderwijck, Albert van Nymwegen.
64. GAK, OA 12, fo. 88.
65. Ibidem.
66. We hebben hier te maken met een in de Late Middeleeuwen ingevoerd systeem van familieverwantschap telling. Men hanteerde niet meer de Germaanse telling van schouder tot schouder. Zie: G. Duby, *Ridder, vrouw en priester*. Amsterdam 1985, 52. Het eerste lid is iemand die in 1/8 afstamt van de over-overgrootouders.
67. GAK, OA 12, fo. 82- 83.
68. Ibidem.
69. Omdat 6 maal 9 uitkomt op 54, blijven er twee weken méér over dan er in een jaar gaan, Hoe men dit heeft opgelost is niet duidelijk, maar wel blijkt uit de stadsrekeningen van 1519 t/m 1522 dat men een toerbeurt had, waarin elke rentmeester twee keer aan bod kwam en er groepen van vier werden gemaakt. Verg.: GAK, OA 407, stedelijke rekeningen 1517-1521.
70. GAK, OA 12, fo. 83.
71. Ibidem, fo. 84.
72. Ibidem, fo. 89.
73. Ibidem.
74. Ibidem, fo. 84.
75. Ibidem.
76. Ibidem.
77. Ibidem.
78. Voor de mannen die in het jaar 1519 moesten waken zie GAK, OA 12, fo. 89.
79. GAK, OA, fo. 89.
80. Ibidem, fo. 85v.
81. Ibidem.
82. Ibidem.
83. Ibidem, fo. 86.
84. Ibidem, fo. 89.
85. Verg. Alberts, 'De ordinarii', 14.

86. GAK, OA 12, fo. 89.
87. In Kampen hanteerde men de kerststijl, dit betekent dat de jaarwisseling plaatsvond met kerst en niet op 1 januari. Vandaar dat in het begin van het nieuwe jaar op 26 december het nieuwe stadsbestuur werd gekozen.
88. GAK, OA 12, fo. 91-98. Het gaat in deze studie te ver om dieper op dit geschil in te gaan.
89. GAK, OA 21, Liber Memorandum, Liber Vetus 20 november - 24 februari 1550, fo. 61 en 62v.
90. GAK, OA 282.
91. GAK, OA 409, oorkonde van 10 maart 1520.
92. GAK, OA, 275.
93. Don, *De archieven*, X en Schilder, *Van Raad*, 49.
94. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 47-50.
95. In het jaar 1521 of 1522 in OA 12 is het reglement niet terug te vinden. Hetzelfde geldt voor de resoluties in OA 21, hoewel er wel een dergelijke verwijzing in staat, echter niet dezelfde tekst als in Bijsterbos' *Kamper Kronijken II*. Het gaat in deze studie te ver om hier uitgebreid op in te gaan. Een historiografisch onderzoek naar de stadskroniek zou hier meer over moeten kunnen uitwijzen.
96. GAK, OA 242, Digestum Novum, Register van publicaties 23 juni 1450-6 juli 1567, fo. 83-84v.
97. GAK OA 21, Resoluties 20 november 1509-24 februari 1550, fo. 53.
98. K. Schilder, *Van raad*, 48-49. Don, *De archieven*, X.
99. In dit reglement is het plausibel om onderscheid te maken tussen Raad en raden, aangezien de auteur in de 4e naamval 'rade' de raad lijkt te bedoelen en in de 4e naamval 'raidt' de raden lijkt te bedoelen.
100. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 47-49.
101. GAK, OA 21, fo. 53-54. Verg.: Schilder, *Van Raad*, 48-49.
102. GAK, OA 242, fo. 84v. Verg.: Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 47-49.
103. Schilder, *Van raad*, 48.
104. GAK, OA 242, fo. 83-84v.
105. GAK, OA 282.
106. Dit is niet dezelfde persoon als Kruse; het gaat om Henric Croeser, en de andere persoon is Johan Kruse of Claes Kruse.
107. Geen familie van Jaspar.
108. GAK, OA, inv.nr. 282, Jasper Janssoon zat van 1513 tot 1519 in de meente, Henric Croeser van 1496 tot 1519, Mathijs Henricszoon van 1508 tot 1519 en Gosen van den Dam van 1498 tot 1519.
109. GAK, OA 282. Willem Brant wordt voor het laatst genoemd in 1523, zonder melding waarom hij niet meer gekozen is. Thomas van den Grave sterft tijdens zijn ambtstermijn in

1523. Thomys Janszoon wordt voor het laatst genoemd in 1523, zonder melding waarom hij niet meer gekozen is. Johan van der Vecht sterft tijdens zijn ambtstermijn in 1538. Mathijs Henricssoon vraagt in 1525 tijdens zijn ambtstermijn toestemming om wegens zijn hoge leeftijd te mogen stoppen. Henric Kroeser sterft tijdens zijn ambtstermijn in 1525. Henric Wijnkenzoon sterft tijdens zijn ambtstermijn in 1532. Jasper Janszoon sterft in 1534 tijdens zijn ambtstermijn. Goesen van den Dam wordt het laatst genoemd in 1522, zonder melding waarom hij niet meer gekozen is.
110. K. Schilder, *Transportakten en Testamenten 1479-1484 en 1501-1502. Bewerking van inv.nr. 54 van het rechterlijk archief*. Kampen 1998, 200.
111. GAK, OA 282.
112. GAK, Rechterlijk Archief, Inventarisnummer 2, fo. 68
113. GAK, RA 2, f. 104v.
114. J. Kolman, *Naer de eisch*, 289.
115. Schilder, 'Toe Boecop. Een ook met Kampen verbonden Geslacht'. *Kamper Almanak* 1992, 148.
116. Schilder, *Transportakten*, 160. Verg.: E.A. van Beresteyn, 'Genealogie van het geslacht Glauwe'. *Kamper Almanak* 1948/49, 156-171.
117. Schilder, *Van raad tot municipaliteit. Dl. 2a Alfabetische naamlijst 1286-1808*. Kampen 1985, 92-95.
118. Ibidem, 124 en 201.
119. GAK, RA 2, fo. 63v.
120. Schilder, 'Genealogie van het Kamper geslacht De Lege/Kuinreturf De Lege'. *Kamper Almanak* 1991, 203-239.
121. Schilder, 'Genealogie', 215.
122. Ibidem, 204-206.
123. Ibidem, 215.
124. GAK, RA 2, fo. 82.
125. De oud-leden zijn: Wolfszoon, Van den Vene, Hoff, Borchertszoon.
126. GAK, OA 282. Verg.: Schilder, *Van Raad I*, 292.

Transcriptie

O.A. Kampen Inventarisnummer 286, 1519, Klacht van de gilden en gemene burgers aan de bisschop over het wanbestuur door de raad van Kampen (concept)

Alre ghenedichste here, de ghilden ende de ghemenen¹ borgeren beclagen sich voer uver vorstellicker² ghenaden, hoe wij toe Campen dus lange enen erf reat ghehat hebben ende de borgers ende inwoners weten neit hoe si daer an comen bint; aldus dan onse raets heren hoer kijnder toe scholen senden, als dan de olders der kijnderen versterven sint, soe dan de kijnderen weder in de olders stede ghecoren worden, soe jonck van jaren, God gheve sij sijnt ffroet ofte onffroet, durcks³ soedanigen de stat in groter achterdeel gecomen sijnt, want haer kijnderen ghijn ghelt inden handen gehat hebben unde sij de stat guderen boeren ende hantiren⁴ hierbij soedanigen ghebreck de stat ten achteren ghecomen is, etc.

Item ten anderen male soe is Gheert van Ingen inden raet ende sijne beide suster mans de sitten inden raet unde sijn suster soene is inden raet; unde sijn broder ende svager heft hi inden meinten ghecoren unde daer toe sijn bastert susters mans, de heft hi tot enen poertier ghemaickt. Alsoe dit neit behoerlick is, dusdanige nae vrenden van blode inden raet to sittenne, etc.

Item de jonge Jan vanden Vene ende de olde Jan vanden Vene bijnt tvijer broder kijndren ende sitten inden raet unde Jan van den Vene sin broder de sit inde ghesvoren meinte, dat oeck neit behoerliken is soedanige nae bloet inden rechte toe sitten, etc.

Item Jacop vanden Sende⁵ ende Dirck van Olsende⁶ dat bint oeck tvijer broder kijnderen, de sitten oeck inden raet unde Dirck de drinckt sich al soe droncken alle dage dat men hem toe huus moet leiden ende dragen, alsoe dat het de stat van Campen ene grote scande is, etc.

Item ten wijften maele soe is Ghisebert van Lewen⁷ inden raet, Ghert Aertsson sijn oem oeck inden raet; aldus soedanigen⁸ nae bloet van ghesclachte⁹ neit behorlicken is inden raet toe sitten in anderen guden steden, etc.

Item ten sesten maele soe bijnt onse borgers verpandit ende vercoft, mer neit al ghelevert overtmis breven onser oversten van sich ghegeven hebben ruter ende knechten; woer wij comen daer worde wij ghevangen ende ghebonden al soe men ons onse goet bijster maickt ofte wij moegen inden ghevankenissen verrotten, etc.

leggen, doe waecten de borgers up unde se dit neit langer liden wolden, etc.

Item noch beclagen sich de borgers *ende* de ghemenen ghilden over onse raesheren dat se onser stat raethuus vercoft hebben unde daer toe, soe hebben sij der stat vleishuus verpandit ofte gelt upghenomen hebben *ende* daer toe vole vander stat renten *ende* guderen vercoft hebben, daer de borgers *ende* ghilden oeck neit wal mede to vreden sijnt, etc.

Item ten XIII male soe beclaget sich de borgers *ende*¹⁴ de ghilden, dat de raet ghistelick *ende* warlick hebben van¹⁵ upgheboert gelden waer se de becomen konden; soe hebben se Sancte Franciscus cloester ghecrenket, alsoe de raet van dat convente onder hebben, buten consent der regenten des cloester¹⁶. Soe ons de broders ghesecht hebben ene summa van drij¹⁷ hondert golden guldenen, welcur¹⁸ gelt de borgers Sancte Franciscus ghegeven hebben, als voer enen testament dat cloester daer mede toe repariren unde toe bouwen, aldus de raet nijment neit weder en ghift, etc.

Item ten XIIIJ male beclagen sich de borgeren *ende* ghemenen coepluden van Campen, dat de raet onderghesclagen hebben ene summa van tvalif hondert golden guldenen, welcur¹⁹ gelden de raet ghijn recht toe en hebben. De borgers of de coepluden van Campen dit voerscreven ghelt toe compt, se staende hadden bi de koenicklike maiesteit van Denemarickten²⁰. Dit gelt aldus de borgers hier omme spreken, soe secht de raet se hebben't gelt inden oerlige uutghegeven, wij hebben enen jaer oerlich ghevoert, sol dit noch enen jaer gheduert hebben, wij solden de stat dus wal verteirt hebben, etc.²¹

Item ten XV male soe beclaget sich de gemene borgers *ende* de gemene gilden voer uver vorsteliker ghenaden, also de raet tegen hoer stats gulden boick ghedaen hebben, welcur²² boeck olt is, boven de tveehondert jaren. Soe dan de raet onder²³ sich makende enen erf raet van ghewoenten wegen unde²⁴ ghemenen borgers hier neit van en weten noch de ghemene ghilden; aldus dan de raet onder sich eins weren toe kisene, alsoe dan²⁵ sij neit vergeten hebben hoer eigen geslahte unde hebben ghecoren tvijer broder kijnderen inden raet ofte tvijer suster kijnderen unde soe voert dan inden blode toe horende inden raet, also de meiste part inden raet sitten de horen malkanderen na inden blode toe. Unde voert dan de raet hoer broder *ende* hoer suster kijnderen *ende* hoer nae vrenden vanden blode inde ghemeinte gecoren vasset²⁶ dan sake dat inden ghesvoren meinte dan soven ofte achte in seten de niet veren²⁷ van horen blode des radis, de worden altit verstemmet vanden anderen se ghijn raden en hadden.²⁸ Aldus de stat dus lange geregiert is toe groten achterdeil unde

scande, also wij nu *enen* arme stat hebben. Unde als de burgers in 't recht toe doene hadden, soe leet men de burgers *ende* part lopen, vier ofte *wijf* iaer lanck, er men se recht wolde helpen unde dit anders nergens omme dan de raet *ende* de ghesvoren meinte melcanderen inden blode soe nae to hoerden dat mosten *den* anderen borgeren ontghelden. Aldus dan de borgers *ende* de ghemenen ghilden de ghesvorenne meijnte ofghesettet hebben alle de inden blode den raet toehoerden unde hebben daer ander borgers weder inghesettet, de malcanderen neit to horen omme beter ordinantie toe hebben. *Were de raet* oeck soe uutgheset de malcanderen inden blode to horen, V soe solde de stat Campen wal weder to voren komen unde dan soe solde wij to Campen beter eijndracht maken. Alre ghenedichste here uver²⁹ ghenaden de wet wal, bij selige biscop Davids tijden, doe was de stat Campen vernoemt voer *enen* ricke stat, dat ons nu seer veer is to soken, unde dat doer quaden ordinantiën. God den heren siet gheclaget, de mach het beteren, etc.

Item ten XVI male so beclagen sich de borgeren *ende* de gemenen ghilden, dat ons de raet *enen* excis upghelecht³⁰ hebben, dit is ommetrent vierundetvintich jaren ofte meir, doe gaf de raet de meijnte voer se wolden de stat repariren *unde* nije muren wolden laten maken, soe het ghesciet is. Aldus de raet voergaf de ghesvoren meijnte, dat³¹ de rait begeerde dat de ghemene borgers wolden consentiren, dat men ses jaren lanck wolde overgeven dat men desen voerscreven excise boerde unde neit langer. Aldus de ghemeinte dit consentierden³², aldus³³ dan de rait der gemeente der stat segel unde breve ghegeven dat de excise neit langer staen solde dan ses jaren. Aldus staet de excise noch, het is *boven* de vierendetvintich jaren geleden. Aldus dan de raet noch toegaet unde lecht de borgers noch *enen* molen excis up, also de borgers de cost neit wijnnen können. Wij hebben *enen* stat de V is neringheloes; *dat* compt bi ghebreck dat *onse* oversten ofte *onse* regenten toe Campen ghine neringe hebben willen, etc.

Item ten XVIIJ male so beclagen sich de borgers *ende* inwoners als wij wor³⁴ reisen sullen in ander heren lande *om* de cost toe wijnnen in 't stich van Munster ofte nae Bremen unde up anderen plasen woer dattit is, daer worden *onse* borgers ghevangen unde ghespannen unde inden toerne gheworpen, soe dat wij daer in verrotten mogen unde *onse* guet wort ghenomen, dus wij ons selven lossen moten. Als wij ons dan lost unde ghecost³⁵ hebben unde beclagen ons dan voer *onsen* raet / soe seggen si *den* borgers: wat sie daer toe done hebben ofte *hem* de stat van Campen neit holden conde. Hadden di scamele borgers soe voele dattet *den*³⁶ neit van noden were, se solden wal to huus of binnen Campen bliven, etc.

Item ten sovenden male soe beclagen sich de borgers, dat onse raesheren, de hebben enen quaden dick an sich genomen, dese dick de het to Harkemole, desen dick in voertiden toe¹⁰ plech to hoeren de van Uterwicks kijndren unde de vanden Veijns kijndren, dat voele luden wal becant is; aldus de raet dessen dick an hem heft unde groet guet cost to holden, soedanigen de borger verstaen hebben desen dick gecostet heft toe makene ende to holdene in corten jaren omtrent sovendussent golden guldenen, aldus soe begeren de borgers mit de gemene gilden vanden raet to wetene, hoe de stat anden quaden dick gecomen is, dit can¹¹ niemant toe weten worden, etc.

Item ten achten maele soe beclagen sich de borgeren ende oeck de weduen over onsen Raet, alsoe si groten sommen van pennigen ontfangen hebben up renten unde den raet den burgers oeck de weduen gelovet hebben alle jaere hen¹² hoer rente toe betalen ende de raet hem segel ende breven ghegeven hebt gude betalinge toe doene. Se en willen hem hoer uutgelechte gelt neit weder geven¹³, noch ghijn renten van hoeren gelde, se geven nemant niet, etc.

Item ten IX male beclaget sich de gemene borger mit den ghilden dat onse raets heren den Hilligen Ghist ofte dat godishuis ghecrenket hebben, alsoe de raet dan van dat godishuis hebben ontfangen ontrent twee hondert ende viventwintich golden guldenen van ghewichte; se en gheven hem neit weder, dat doch sonde ende fraude is soedanigen gasthuus toe krenken, etc.

Item ten X male soe hebben onse raesheren Sancte Nicolaes kerke ghecrenket, also onse heren oeck vander kerken ondergheslagen hebben, dat de voerstanders der kerken niet wal behagede, summa twee hondert golden gulden en de raet en ghift de kerke neit weder, etc.

Item ten XI male beclaget sich de borger dat de raet heft de gemeinte voergheholden, dat de raet wolde timmeren aldus de welle laten maken, alsoe dat de scepen lossen unde laden mochten, unde de muren pebeteren unde reperiren bider Iselen, also si dat water neit verdestruire; aldus de raet ene heije leit maken, de palen mede in to stoten, dus dan de raet gelt to doene hadde toe behoef der timmeratien, soe weren si vanden ghesvoren meinte dan begherende dat si wolden consentiren enen moelen excis up to settenne, als twee brabantse stuyvers up dat mudde mols, de borgers dit consentirende. Soedra dit overghegeven was unde gheconsentiert, doe vloich de heije weder over ene side, alsoe men neit en wet woer de heije ghebleven is, aldus de borgers doe sagen dat si bedrogen waren. Oeck soe ghenck de sprake onder den borgers dat onse heren wolden oeck excis up den roggen

Item ten XVIIJ soe ~~beclax~~ beclagen sich de borgers unde de ghilden, dat sij neit wel voerghestaen en worden van onsen raet. Aldus dan so spreken de borgers mit der ghemeinten unde mit den gemenen ghilden, dat sij rekenscip wolden hebben vanden raet der stat Campen. Aldus dan de raet rekenscip ghedaen heft, soe de borgers mit den ghilden verstaen hebben dat de stat ten achteren is enen merkelike grote summa van penningen, anghesien vij neit meir dan enen iaer oerlich gehat hebben tegens den vorst van Ghelre, solde wij ghijn beter regement toe Campen hebben / binnen X jaren solde ganse stat toe nete ghaen. Aldus de burgers mit der ghemeinten unde de ghemene ghilden ghesloten hebben, alsoe si desen erf raet of wolden setten unde enen ander beter ordinantie toe makenne, dit alsoe ghesiet is nae vermogen den verssegelden breif den der raet der gemeinten unde den gemenen ghilden ghegeven heft, desen voerscreven breif ghegeven is den toe achtervolgen voer ons ende voer onse ancomelinge toe ewigen dagen, etc.

Alre ghenedichste here, wolde juver ghenaden lancks de muren ghaen vanden Iseltoerne an bi den Wijltvanck ende steet daer buten ander Iselen unde ghaen dat bider wellen langis bet ander koernemerckspoerten ende sien hoe de muren staet³⁷ up voele plasin³⁸ de mure ghebrecklick is unde³⁹ hoe de welle licht, aldus de wijnt noerdvest weijt soe issit hier groet water, alsoe de scepen up 't lant driven unde enen part inde palen bliven sitten, alsoe dat de scepen enen part grote scade liden etc.

Item wolde juver ghenaden dan voertgaen inder stat onde⁴⁰ besien dat lopende water, gheheten den borgel doer de stat lopt, des somers meist droge is, ofte wij doer ghebreck wer⁴¹ ofte brant inder stat cregen, doer verraet ofte soedanich ander ghebrech unde wij ghijnne uutten⁴² inden stat en hebben, soe moste wij de poerten bi nacht, sclapender tijt openen ofte open holden dat wer⁴³ toe leschen unde were de borgel upghegraven soe en dorft⁴⁴ men de poerten niet openen, mer onse raet de let alle dinck driven ende vlitten, alsoe de stat orber neit ghebruket wort, dat God beteren moet, etc.

Item wolde dan uver genaden voertgaen bi den Sellebroders unde ghaen dat langis bi de Broderpoerte ende dat voert langis na de Hagenpoerte unde sien de poerten an; onse voervaders de hebben de poerten begonnen to bouwen unde onse heren de laten se ligen dat si verdestruiren, de balkenen verrotten in de poerten ende oeck in de toernen ende komen to neitte, also het scade is, soe juver ghenaden dan wal siende wort. Voert wert sake dat alle desse voerscreiven ponten dus neit ghebrecklick weren, de borgers mit onsen raesheren wal to vreden wesen⁴⁵, mer het

was tijt dat de borgers upwaickten eer de stat heil toe nete compt, soe
juver vorsteliker genaden wel siende wort, etc.

Alre ghenedichste here juver vorsteliker genaden belivet toe weten alle dese
voerscreven ponten ende was den borgeren van Campen neit langer denclike toe liden,
aldus wes hier dan ghesciet is, dat is inder stat beste ghesciet unde voer de
ghemene borgers unde tot juver eren, want woeronne wert sake dat
juver ghenaden toe doenne mochte hebben, also dat dan de stat Campen
juver ghenaden dan⁴⁶ helpen ende bijstant doen mochte, aldus alre ghenedichste here
juver lijsten⁴⁷ belivet to weten wert sake dat dan juver ghenaden de stat Campen
nu ter tijt to done hadden in noetsaken, wij en solden nu niet mogen versolden
ofte lonen enen hondert knechten enen maent soldes mit reden ghelde vander

V stat wegen, wij en mosten de burgers scatten - Och Och God den heren siet
gheclaicht ende juver vorsteliker genaden den ghelicken, alsoe wij bet voer
ghestaen worden of de stat Campen is verdurven, etc.

Noten

1. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 40: 'ghemene'. In de overige tekst zijn verschillen met de editie van Bijsterbos, die niet voor de interpretatie van de tekst noodzakelijk zijn, niet opgenomen. Het betreffen vaak andere zienswijzen op de uitgangen en klinkers of het weglaten of bijzetten van een letter en het anders oplossen van afkortingen. De verschillen die wel tot een andere interpretatie van de tekst kunnen leiden zijn wel opgenomen.
2. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 40: 'vorstlicker'.
3. Ibidem: 'durchs'.
4. Ibidem: 'hantteren'.
5. Ibidem: 'van Holtzende'.
6. Ibidem: 'Holtzende'.
7. Ibidem: 'Leuwen'.
8. Ibidem: 41: 'soedanige'.
9. Ibidem: ontbreekt: 'van ghesclachte'.
10. Ibidem: ontbreekt: 'toe'.
11. Ibidem: 'en can'.
12. Ibidem: 'hem'.
13. Over het woord 'geven' zit een vlek.
14. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 41; 'en'.
15. Ibidem: ontbreekt: 'van'.
16. Ibidem: 'cloesters'.

17. Er zit een vlek over het woord 'drij'. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 42: '...'
18. Bijsterbos, *Kamper Kronijken II*, 42: 'welker'.
19. Ibidem: 'welker'.
20. Ibidem: 'Denemarcken'.
21. Ibidem: ontbreekt: 'wij hebben (...) verteirt hebben, etc.'
22. Ibidem: 'welker'.
23. 'r' is al correctie tussengevoegd.
24. Ibidem: 'und'.
25. Ibidem: 'dat'.
26. Ibidem: 'wasset'.
27. Ibidem: 'weren'.
28. Ibidem: ontbreekt: 'se ghijn raden en hadden'.
29. Ibidem: 44: 'vuer'.
30. Ibidem: 'opgelecht'.
31. Ibidem: 'des'.
32. Ibidem: 'consentiren'.
33. Ibidem: ontbreekt: 'aldus'.
34. Ibidem: ontbreekt: 'wor'.
35. Ibidem: 'ghecoft'.
36. Ibidem: 'hem'.
37. Ibidem: 'staen'.
38. Ibidem: 'plaetsen'.
39. Ibidem: ontbreekt: 'de mure ghebrecllick is unde'.
40. Ibidem: 'ende'.
41. Ibidem: 46: 'vuer'.
42. Ibidem: 'butten'.
43. Ibidem: 'vuer'.
44. Ibidem: 'dorst'.
45. Ibidem: 'wesen solden'.
46. Ibidem: ontbreekt: 'dan'.
47. Ibidem: 'lijfte'.

Hertaling

Geëerde bisschop van Utrecht, de gilden en gezamenlijke burgerij beklagen zich hier tegenover u. Wij hebben hier te Kampen lange tijd een 'erfraad' gehad. Wij weten echter niet meer hoe dat zo gekomen is. Het is nu zo dat de raadsleden hun 'kinderen' [hier worden waarschijnlijk jong volwassenen mee bedoeld] naar school sturen, maar als de ouder [i.c. vader] komt te overlijden, dan wordt het kind in zijn plaats gekozen in het stadsbestuur. De 'kinderen' zijn dan nog zo jong dat alleen God kan geven of ze wijs of onwijs zijn. Hierdoor is de stad in malaise geraakt. Immers de 'kinderen' hebben nooit geleerd om zelf met geld om te gaan en nu hebben ze de stadsgoederen in hun beheer gehad. Die hebben zij zo slecht beheerd dat de stad er economisch op achteruit is gegaan.

Ten tweede: Geert van Ingen zit in de Raad en zijn beide zwagers, die getrouwd zijn met zijn zussen, ook. Zijn zusters zoon zit ook in de Raad. Zijn broer en zwager heeft hij in de gezworen (ge)meente gekozen. De man van zijn bastaard zus heeft hij tot poortwachter benoemd. Al met al is het niet normaal, dat zulke nauwe bloedverwanten in de Raad zitting hebben.

Hetzelfde geldt voor Jan van den Vene jr. en Jan van den Vene sr.; zij zijn neven van elkaar van vaders kant. Beiden zitten in de Raad. Jan van den Vene jr. zijn broer heeft ook nog zitting in de gezworen (ge)meente. Het is ook niet normaal om op deze wijze in het stadsbestuur zitting te hebben.

Evenzo zijn Jacob en Dirck van Holtzende neven van elkaar van vaders kant. Zij zitten ook beiden in de Raad. Dirck drinkt zo veel, dat hij elke dag dronken is en dat men hem elke dag naar huis moet dragen. Hetgeen natuurlijk voor de stad Kampen een grote schande is.

Punt 5: Gijsbert van Leeuwen zit samen met Geert Aerntssoon in de Raad. Geert is een oom van Gijsbert. Om met deze mate van verwantschap gezamenlijk in de Raad te zitten is ook niet normaal in andere vooraanstaande steden.

Punt 6: onze burgers dienen als onderpand en zijn verkocht. Ruiters en soldaten zijn niet volledig betaald, maar kregen schuldbrieven van onze

bestuurders. Waar wij ook mogen komen daar worden wij van onze goederen geroofd of anders mogen we weggroten in de gevangenis.

Punt 7: de burgers beklagen zich dat de Raadsheren een slecht onderhouden dijk zich hebben toegeëigend. Deze dijk wordt de dijk bij Harkemolen genoemd. Deze dijk behoorde echter tot de erfgenamen van Uuterwijck en Van den Vene. De burgers hebben te horen gekregen dat de dijk zo slecht onderhouden was dat het de stad in korte tijd al 7000 gouden gulden gekost heeft. De burgers en gilden willen wel eens weten van de Raad hoe de stad aan deze slecht onderhouden dijk is gekomen, want niemand kan achterhalen waarom de dijk nu van de stad is.

Punt 8: de burgers en de weduwen beklagen zich over de Raad. De raad heeft grote sommen penningen ontvangen op renten van de burgers en weduwen. De burgers en weduwen werden toegezegd dat elk jaar hun geld werd uitbetaald. De Raad heeft hen zelfs verzegelde brieven gegeven om zich aan de betalingen te houden. Toch betaalt de Raad het geleende geld niet terug, noch betaalt men de rente over het geld: ze geven niemand iets.

Punt 9: de burgerij en de gilden beklagen zich over de raadsheren omdat ze het Heilige Geestgasthuis schade hebben berokkend. De raad heeft van het Heilige Geestgasthuis een bedrag van 225 gouden gulden ontvangen. De Raad geeft dit geld niet terug. Het is toch grote fraude en een zonde om een dergelijk gasthuis op deze wijze schade te berokkenen.

Punt 10: de raadsheren hebben op een dergelijke wijze ook de Sint Nicolaaskerk schade berokkend. De Raad heeft 200 gouden gulden van de kerk ontvreemd. Dit was op een wijze geschied welk het de behartigers van de kerk niet behaagden. Dit bedrag wordt door de Raad niet teruggegeven.

Punt 11: de burgers beklagen zich dat de Raad de (ge)meente heeft voorgespiegeld om de kade te repareren, zodat de schepen lossen en laden kunnen. En evenzo de stadsmuur aan de kant van de IJssel te repareren. Zodat dit alles niet verder kapot mocht gaan. Zo liet de Raad een hei maken, om palen mee te heien. De Raad had echter geen geld om de werkzaamheden te bekostigen en de Raad vroeg daarom aan de (ge)meente om met een molenaccijns in te stemmen. Er zouden twee Brabantse stuivers op een

mudde mout aan belasting worden geheven. Zodra de burgers (meente) hiermee instemden en het geld binnen was, was de hei ineens verdwenen. De burgers hadden nu begrepen dat ze bedrogen waren. Het gerucht deed de ronde dat er accijns op rogge zou worden geheven; toen besloot men om niet langer over zich heen te laten lopen.

Zo ook beklagen zich de burgers en de gilden ten opzichte van de Raad, dat de Raad het raadshuis verkocht hebben en daar boven op hebben ze ook nog eens het vleeshuis verpand en hebben stadsrenten en -goederen verkocht. Hierover zijn de burgers en gilden niet tevreden.

Punt 13: de burgers en gilden beklagen zich over de Raad. De Raad heeft waar zij het maar krijgen kon geestelijke en wereldlijke gelden in ontvangst genomen; op deze wijze heeft de Raad het Sint Franciscus (minderbroeders) klooster schade berokkend. Zij hebben zonder toestemming van de bestuurders van het klooster geld van het klooster in bezit genomen. De broeders van het klooster hebben ons laten weten dat het om een bedrag gaat van 300 gouden gulden. De burgers hadden dit geld in testamenten aan het klooster gegeven, mede om het klooster te repareren en te (ver)bouwen. De Raad geeft dit geld niet terug.

Punt 14: de burgers en kooplieden van Kampen beklagen zich dat de Raad zich een bedrag van 1200 gouden gulden heeft toegeëigend. Op dit bedrag hadden zij geen recht. Het geld is van de kooplieden van Kampen; zij hebben namelijk de 1200 gouden gulden aan de koning van Denemarken geleend. Wanneer de burgerij naar het geld vraagt, krijgt zij van de Raad als antwoord: 'Wij hebben het geld in de (Gelderse) oorlog moeten uitgeven.' Wij hebben één jaar oorlog gevoerd, hadden wij nog een jaar langer oorlog gevoerd, dan zou de stad (financieel) te gronde zijn gericht.

Punt 15: de burgers en gilden beklagen zich over het feit dat de Raad zich niet aan het al oude, meer dan 200 jaar oud, *gulden boeck* heeft gehouden. De Raad hield zich niet aan het boek omdat ze een 'erfraad' maakte, een 'erfraad' staat nergens in het *gulden boeck* beschreven; wanneer er concessie was in de Raad wie ze zouden kiezen, kozen zij voornamelijk mensen uit hun eigen familie. Zo hebben zij twee neven van vaders kant of twee neven van moeders kant gekozen en verder kozen zij zodat er bloedverwanten in de Raad kwamen te zitten. De meesten in de Raad zijn nu bloedverwanten.

Wanneer de raden nieuwe (ge)meente leden moet kiezen kon men altijd bloedverwanten in de (ge)meente kiezen. Immers de 7 of 8 raadsleden, die niet verwant waren, werden altijd overstemd door de andere wel verwante raadsleden. Op deze wijze is de stad al geruime tijd op een slechte manier bestuurd. Het is een grote schande. Hierdoor is de stad nu tot armoede vervallen. Wanneer er recht moest worden gesproken, liet men de rechtszaak wel 4 of 5 jaar voortslepen. De Raad stelde tijdens het gerecht altijd de verwante leden in hun gelijk, zodat het de andere burgers moest ontgelden. Om deze redenen hebben de burgers en de gilden de gezworen (ge)meente afgezet. Alle leden die verwant waren aan de raadsleden werden uit de (ge)meente gezet en er zijn nieuwe burgers in gekozen. Deze burgers waren niet aan elkaar verwant, zodat er een gezonde samenstelling ontstond. Zouden we de verwante raadsleden ook uit de Raad zetten, dan zal de stad Kampen weer welvaren en kunnen wij beter eendracht maken. Wel geëerde bisschop u weet maar al te goed: ten tijde van bisschop David van Bourgondië werd de stad Kampen als een rijke en vooraanstaande stad gezien. Dit is nu ver te zoeken. De slechte situatie is te wijten aan de slechte harmonie binnen het stadsbestuur. God zij geklaagd, Hij zal verbeteren.

Punt 16: de burgers en gilden beklagen zich over de opgelegde accijns om de stadsmuren te repareren. Deze accijns is circa 24 jaar lang geïnd. De Raad deed de (ge)meente voorkomen dat men de stadsmuren wilde laten maken of nieuwe muren wilde gaan bouwen. Op deze wijze is het gebeurd. De Raad deed het voorstel aan de (ge)meente om zes jaar lang, en niet langer, accijns te innen voor de stadsmuren. De meente stemde met dit voorstel in en de Raad gaf de (ge)meente een verzegelde stadsbrief met de voorwaarde dat de accijns niet langer geheven zou worden dan zes jaar. Heden ten dage heft men nog steeds accijns omwille van de stadsmuren. Het is nu al 24 jaar geleden dat dit besluit werd genomen. De Raad heeft tevens in de tussentijd besloten om op de molen accijns te gaan heffen. Er wordt op dit moment zoveel accijns geheven, dat de burgers niet meer rond kunnen komen. Wij hebben nu een stad die neringloos is. Dit komt door het gebrek dat onze bestuurders zelf hebben: zij willen namelijk zelf helemaal geen handel drijven.

Punt 17: de burgers en alle inwoners beklagen zich over het feit dat men nergens reizen kan om enige handel te drijven, bijvoorbeeld naar het bisdom Munster of naar Bremen. Hier worden onze burgers gevangen geno-

men en in het gevang gezet. Hier mogen wij wegrotten en onze handelswaar wordt ons ontnomen. Wij moeten onze eigen borg betalen of ons zelf vrijpleiten. Wanneer de burgers zich bevrijd en betaald hebben en dan voor onze Raad verschijnen om ons te beklagen krijgen de burgers ter antwoord: 'Wat had je daar te zoeken. Heeft de stad Kampen je niets te bieden.' Hadden de arme burgers van Kampen alles wat men nodig had, dan zou men er niet meer op uit varen en thuis in Kampen blijven.

Punt 18: de burgers en gilden beklagen zich dat ze niet goed worden vertegenwoordigd door de Raad. Zo spreken de burgers met de meenten en gilden dat zij financiële verantwoording willen hebben van de stadsinkomsten en uitgaven. De Raad heeft een overzicht van de stadsfinanciën gegeven. De burgers en gilden zijn hierdoor tot de conclusie gekomen dat de stad behoorlijke schulden heeft. Dit met medeweten dat wij slechts één jaar lang oorlog gevoerd hebben tegen de hertog van Gelre. Zouden wij geen andere handelswijze er op na houden dan zou de stad binnen 10 jaar naar de filistijnen gaan. De burgers en de gilden hebben besloten dat ze ook de 'erfraad' zouden afzetten om een betere samenstelling te realiseren en dit zal gebeuren na de bepalingen die de Raad de (ge)meente en gilden gegeven heeft. Deze brief moet nageleefd worden door ons en onze nakomelingen tot in eeuwig en dage (totdat het veranderd wordt).

Geëerde bisschop, wanneer u langs onze stadsmuren komt vanaf de Ijsseltoren bij de Wiltvang langs de kade gaat tot aan de Koornemarktspoort ziet u hoe gebrekkig de muur is en de kade erbij licht. Het is zo erg wanneer er een noordwesten wind is, is het hier hoog water. Zo hoog dat de schepen op het land (kade) komen en een deel van de schepen op de steigers komen, zodat de schepen grote schade oplopen.

Zo ook wanneer u geëerde bisschop in de stad komt dan zult u zien dat de stadsgracht, de Burgel, 's zomers droog staat. Wanneer er te weinig water is of er ontstaat brand, door verraad of om andere reden, hebben wij in de stad niets om mee te blussen. Dan zijn wij genoodzaakt om 's nachts de poorten te openen of open te houden om te blussen. Wanneer de Burgel uitgebaggerd zou zijn, dan zou men de poorten niet durven te openen, maar onze Raad laat het zoals het is, zodat alles in de Burgel drijft, zodat het nut voor de stad er niet meer is; God zal de situatie moeten verbeteren.

Wanneer u geëerde bisschop verder zou gaan langs het Cellebroedersklooster via de Broederpoort naar de Hagenpoort dan ziet u hoe de poorten, door onze voorouders gebouwd, erbij staan: verwaarloosd door de raadsheeren. De balken rotten weg in de poorten en ook de torens zijn er slecht aan toe. Het is een schande. Geëerde bisschop het zal u zeker opvallen. Verder is het belangrijk om te weten dat alle voorschreven punten niet in gebreke blijven en de burgers met de Raad tevreden worden, maar het werd tijd dat de burgers ontwaakten voordat de stad zou verstieren, zoals u geëerde bisschop zult zien.

Geëerde bisschop u moet weten dat de burgers alle voorschreven punten niet langer konden aanzien, daarom is hetgeen hier geschied is, alleen in het belang van het welzijn van de stad gebeurd ter uwer ere. Want waarom is het anders belangrijk dan dat de stad Kampen u kan bijstaan. Meest wijze geëerde bisschop u moet weten dat op dit moment wij, wanneer de nood hoog is, niet in staat zijn om u een maand lang in krijgstroepen te voorzien, wij zouden de burgers hun geld moeten invorderen. – Oh, oh God de Heer zij geklaagd, net als u geëerde bisschop, dat er betere tijden mogen aanbreken, anders is de stad Kampen verloren.